

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-rele
1 și 2

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

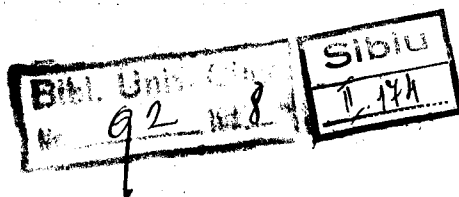
Număr
dublu
Lei 30

CLUJ, DUMINECĂ 9 și 16 IANUARIE 1927

279802

CUPRINSUL:

PROBLEME SOCIALE: Un nou an — — — — —	Soc. de Măine
Asociația muncitorilor industriali în România — — —	N. Ghiulea
Diviziunea muncii sociale și grupările profesionale în concepția lui Durkheim (Continuare) — — — — —	C. Sudețeanu
Consiliul național al femeilor române — — — — —	Constanța Hodos
ACTUALITĂȚI: După opt ani — — — — —	Ion Clopețel
In pragul unui nou an — — — — —	H. Trandafir
Discuții și recenzii („Zile trătte“ de R. Giorogariu; Anuarul II. al Institutului de Geografie din Cluj) — — — — —	Ion Clopețel
Secretul succesului — — — — —	H. Trandafir
ARDEALUL VECHIU: Glasele sociale ale Ardealului vechiu —	Petru Suciu
Românii la universitatea din Pesta în 1860 — — —	Coriolan Suciu
Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna“ din Sibiu (2) —	Olimpiu Boitoș
BIOPOLITICA: Adunarea societăților eugenice americane — —	Dr. Valeriu Barbu
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Pe valea Murășului — — — — —	Val. Pușcariu
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Teatrul nostru — anemic. — Expoziții (Pictorul I. Isac). — Conferințe (E. Pannatescu: Factorii politici ai romanizării Daciei; I. Iacobovici: Transplantările libere) — — — — —	O. B.
CRONICA ECONOMICĂ ȘI FINANCIARĂ: Bugetul Cehoslovaciei pentru anul 1927 — — — — —	Sabin Cioranu
ȘAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE: Literatură memorialistă. — „Astra“ în București. — Federația asociațiilor de presă. — Mitropolitul Blajului. — E necesar. — O idee nimerită. — Eroinele noastre. — Revista literară a Ardealului. — După opt ani — gâlceavă. — Apelul d-lui prof. N. Iorga. — Intelectualii și politica. — Manifestul economic. — Cronică mărunta. — Bibliografie. — Reacționale. — Administrative.	

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8
GALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Diverse

Eroinele noastre. — Cunoscutul publicist ardelean d. I. U. Soricu, și-a luat răgazul să caute subiectele cu eroine în literatura noastră populară și să țină o foarte interesantă conferință (13 Dec. în Sibiu), apărută acum în *Cuvântul poporului*. Frumusețea pildelor de jertfă ale Dochiei, Elenei (și Arghir), Caplei (soția meșterului Manole), Chiruței, Vidrei și nenumăratelor soții și surori, eroine „ale tuturor durerilor și renunțărilor”, disprețuitoare ale „situațiilor strălucite, conforturilor și luxului”, desvălită de autor și semnificația morală legată de actualitate, ne îndeamnă a atribui acestei conferințe o însemnătate deosebită. De aceea se face necesară o publicitate întinsă, pentru a fi cât mai citită. Este cel mai categoric rechizitoriu al ereziilor cari se mai susțin inferioritatea femeii, și al moralei burtăverzimei care vede în femeie doar un obiect de plăcere. Democrații au în conferința d-lui Soricu un sprijin prețios.

Revista literară a Ardealului. — Nu știm ce se va alege din frământările cătorva intelectuali de a se pune temeiul unei reviste literare mari a Ardealului. Întâiu de toate o asemenea revistă nu poate apărea decât în capitala Ardealului, cu sediul celor mai mulți literați dela noi. Pentru a putea trăi, o asemenea publicație necesită un mediu intelectual și de discuție pasionată, pe care numai centrul universitar al Clujului și-l poate oferi. Clujul are critici literari ca dd. Gh. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu și D. Tomescu, și scriitorii ca Agârbiceanu, Ciura, Pitiș, Isac, S. Popa, Ilieșiu, pe lângă o seamă de scriitori noi cari și-au făcut o bună reputație literară în paginile „Societății de mâine”, „Țării Noastre” și „Cosinzeana”. Dd. A. Cotruș, T. Murășanu, V. Al. George, O. Hulea și Valeriu Bora își împărtășesc scrișul în efemere publicații provinciale și este păcat de atâta iroseală. Este nevoie aici de un grup de scriitori cu simț practic cari să facă posibilă apariția unei mari reviste literare a Ardealului, care să cultive bunul simț literar și să dea prilej de manifestare talentelor promițătoare. Bucuros s'ar atașa literaților toți publiciștii cari se fac port-parolii problemelor culturale. „Societatea de mâine” nevoită a se consacra în întregime problemelor de specialitate, ar renunța la suplimentul literar care se face ocazional sub presiunea literaturii ce vine, necerută din afară, dintr'o spontană nevoie a scriitorului de a publica undeva creațiile sale. Revista „Țara Noastră” s'a mutat la București, „Transilvania” sibiiană nu este la îndemâna nimănui. Nu este posibil ca revista „Cosinzeana” să ia avântul dorit și să grupeze în jurul său pe literații ardeleni? Nu se găsește nimeni să ia răspunderea materială a întreprinderii acesteia materiale? Trecurul de un deceniu al „Cosinzeanei” d-lui Bornemisa ar merita cu-

rajul refacerii ei, chiar susținută de o societate pe acțiuni a scriitorilor și prietenilor lor din publicul mare...

După opt ani — găleavă! — Aniversarea unirii anul acesta a găsit sufltele mai învrăjbite decât oricând. Marele act dela Alba-Iulia departe de a fi un element de coeziune, dimpotrivă e prilej de găleavă. Putem afirma: niciodată în cuprinsul Ardealului nu au fost sufltele mai unite și mai înălțate până la jertfa de sine cea mai ideală, niciodată simțământul democrației, al concilianței și al iubirii universale de dreptate n'a fost mai real decât în grandioasa adunare din cetatea lui Mihai — cum nu este mai puțin adevărat, că niciodată ambițiile n'au fost mai vii, spiritele mai împărțite, cearta mai aprinsă între românii ardeleni decât astăzi, la opt ani de zile! Dureroasă scontare! Alba-Iulia este acum felurit interpretată și mulți vor să bată monedă politică din ea. Ziarele sunt pline de răutăți și polemici veninoase. Intr'o asemenea atmosferă, e mai cuviincios lucru să nu mai serbăm Alba-Iulia. Să amânăm serbările pe altă dată.

Apelul Domnului Prof. N. Iorga. — *Am pus cu multe greutate piatra de temelie a Casei „Ligei Culturale”. Zidirea acestui adpost al curatei culturi naționale și a bunelor culturi populare era de mult în gândul conducătorilor acestei societăți închinată celui mai înalt ideal. Sunt aproape cincisprezece ani de când prin serbări foarte bine primite, strânsesem o sumă de 75.000 de lei, care pe atunci era o avere. Locul ni fusese dăruit de primărie și un întâiu plan fusese alcătuit. Cât pe-acum era să se ajungă la scopul mult dorit. Dar a venit războiul și urmările lui. Cu multă greutate am dat de suma care ni se părea odată așa de impunătoare. Banca Națională din Iași n'o trimisese în Rusia, dar nu fuseserăm înștiințați că a rămas în păstrarea ei. Azi cele 75.000 de lei aur, ar reprezenta trei milioane. Nu le putem reclama însă. Totuș cu atât de puțin, cu câteva titluri de rentă, am pus temeliele. Nici atâta n'ar fi putut face laboratorii noștri, d-nii I. Traianescu și C. Cehodariu, dacă nu ni s'ar fi pus la îndemână, de către d. ministru general Mircescu, mâna de lucru. Pe temeliele puse, clă-*

direa așteaptă să se ridice. Măcar un rând din a cărui chirie să putem urma cu lucrul. Dar liga n'are un ban. Ea a împrumutat 400.000 de lei dela Așezământul Ferdinand, rămas el însuș fără buget. Cu ce urmăm construcția? Pun această întrebare unui popor înțelegător și generos. Dacă ar da fiecare român un leu aur, adică două hârtii de douăzeci, — prețul unui loc la cea dintâi serbare în pâlutul ce se va ridica, și chitanța noastră va cuprinde această obligație, — am putea înălța cele șase rânduri ale unei case, care va fi a poporului nostru, primitoare și zâmbitoare și fără pretenții ca dânsul. Căstoria Ligei, str. Domnița Anastasia Nr. 5. București așteaptă cu încredere răspunsul la acest apel. — Președintele Ligei Culturale”. N. Iorga.

BIBLIOGRAFIE

N. I. Iliescu: Cartea cu lumină, Scrisul Românesc, Craiova.

Asociația Profesorilor Universitari din România: Adunarea Generală ținută la Cernăuți în Oct. 1926, dare de seamă.

Revista Teologică, Noemvrie

Țara noastră, 5 Dec.

Universul literar, 5 Dec.

Adevărul literar, Dec.

Correspondența Economică, Nov.

Floarea Soarelui (An. I, Nr. 1. București).

Cetatea Literară (An. I, Nr. 11—12).

Adevărul Literar și Artistic (2 Ianuarie 1927).

Arhiva pentru Științele Farmaceutice (Aprilie-Iunie 1926).

Foaia Tinerimii (20 Decemvrie 1926).

Revista Științifică „V. Adamachi” (Nov. 1926).

Educația (Noemvrie și Decemvrie 1926).

Buletinul Camerei de Comerț și de Industrie și al Burselor, Ploiești (Dec. 1926).

Familia (Dec. 1926).

Grafica Română (Nov.-Dec. 1926).

Cultura Creștină (Nov. 1926).

La Roumaine Nouvelle (25 Dec. 1926).

Școala Noastră (1—15 Dec. 1926).

Arhivele Olteniei (Nov.-Dec. 1926).

Arhiva Someșană (Nr. 6).

Clopotul (Dec. 1926).

Ideea Europeană (15 Dec. 1926).

Neamul Românesc (20 și 27 Dec. 1926).

Universul Literar (12 Dec. 1926).

Dela administrația „Societății de mâine”

— „Societatea de mâine” roagă pe onorații abonați să-și achite restanțele și abonamentul pe 1927 pentru a nu ni se stânjeni avântul și prosperitatea progresivă.

— Abonamentul de lei 500 se menține numai pentru învățători, profeți și funcționari inferiori de stat sau particulari.

— Bibliotecile, școlile, instituțiile culturale, casinele plătesc lei 1000.

— Căutați reprezentanți buni și cu garanție materială în orașele: Brașov, Timișoara, Craiova, Iași, Chișinău, Galați și Brăila.

— Prietenilor noștri cari fac cel puțin zece abonamente, le acordăm un exemplar gratuit.

— Vom fi foarte recunoscători tuturor celor cari ne semnaleză la vreme neajunsuri de expediție și poștă și ne indică birouri de desfacere cu numărul în localitățile lor.

— Dorim an nou fericiți tuturor reprezentanților noștri în diverse centre, precum și acelor entuziaști cari au susținut prea adesea din curat idealism interesele noastre materiale.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoțel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon: 308
Plaja Untrei No. 8.
Duminecă 9 și 16 Ianuarie 1927

Anul IV N-rele 1—2
Numărul: Lei 30

Un nou an

Incepem munca unui nou an. „Societatea de mâine” intră în al patrulea ei an de existență, ceea ce pentru stărilor din țara noastră e mult.

Entuziasmul ce a fost pus la întemeierea acestei publicații și care nu a părăsit-o o clipă, este întreg azi, când reîncepem un nou an de muncă.

Înțelegi și încurajați de publicul cetitor, am putut face din această publicație o tribună cinstită de unde să se poată spune cuvântul sincer, adevărat și fără patimă, în toate problemele care frământă astăzi viața noastră socială.

Totdeauna preocupați de a aduce îmbunătățiri acestei publicații pentru a satisface cât mai bine pretențiile și necesitățile cititorilor, am căutat să dăm totdeauna cât mai mult material și cât mai variat, am creat multe rubrici noi și alte intenții noi ne frământă, am lărgit cadrul preocupărilor noastre și am dat întregi reviste cât s'a putut mai mult, culoarea actualității.

Cuprinsul anului 1926 stă mărturie.

Dintre cei porniți la muncă împreună la începutul anului 1926, am pierdut în vară pe unul din cei mai dragi dintre noi, pe unul din cei mai prețioși dintre colaboratorii noștri, pe unul dintre ce mai buni tovarăși de muncă și de gând.

Am pierdut pe Vasile Bogrea.

Răpus de o boală grea, care l-a ținut multă vreme pe patul suferinții, a murit în țară străină unde a încercat o ultimă nădejde de îndreptare. A fost adus și înmormântat în Cluj, capitala Ardealului unde el, moldoveanul, venise cu tot avântul, cu toată dragostea de neam să dea ceea ce avea el mai bun, mai scump, să jertfească sănătatea și viața sa pentru ridicarea culturii românești, pentru educarea tineretului și pregătirea lui întru greaua zi de mâine când se vor cere urmașilor noștri mai multă știință, mai multă pregătire, mai multă tărie sufletească, mai multă iubire de neam și țară, mai multă înțelegere pentru hotărârea locului civilizației noastre, în concertul celorlalte civilizații ale lumii. În jalea tuturor „Societatea de mâine” i-a închinat un număr. Prea puțin pentru bogăția pe care a risipit-o el fără nici o cruțare, dar ce s'a dat a fost dat din adâncul sufletului, și amintirea lui ne va fi neștersă.

„Societatea de mâine” a dorit totdeauna să ia parte, activ, la eforturile tuturor de a rezolva probleme ce se pun țării și poporului nostru. A voit să ajute cu fapta, în lupta tuturor de a realiza binele.

În acest scop s'a pus și anul acesta în slujba Asociației transilvane pentru literatura și cultura poporului român

de la Sibiu, nu numai punându-i coloanele sale la dispoziție, dar chiar arătându-se gata să ia parte la realizarea unui program activ social-economic.

Preocupări în altă parte a împiedicat „Astra” de a primi și folosi oferta acestei publicații, astfel că contactul dintre această instituție, ca instituție, și revista noastră, ca mănunchiu de colaboratori, a slăbit din ce în ce, deși cei mai activi colaboratori ai noștri sunt și membri prețioși ai „Astrei”.

„Societatea de mâine” nu a putut, cum ar fi dorit, să ajute „Astra” într'o acțiune a ei social-economică la sate, nu a putut să-i stea în ajutor pentru creierea de syndicate agricole, cooperative sau mutualități agricole, cursuri, școli sau cămine, dupăcum ea propusese Asociației, fiindcă vechea instituție culturală nu a găsit că e timpul, sau că e datorința ei imediată, de a pași la o acțiune pozitivă.

Stăpânită de aceeaș necurmată dorință, „Societatea de mâine” a înțeles că e de datorie ei, să caute singură calea realizărilor practice. Prin cercetări personale în diferitele regiuni ale Ardealului și Banatului, colaboratori ai noștri au pus în lumină necesitatea cunoașterii stărilor social-economice ale acestei provincii.

Necesitatea e generală. Noi nu ne cunoaștem țara. Cercetări monografice avem prea puține. Nu cunoaștem stările social-economice, nu cunoaștem precis problemele care frământă poporul și țara noastră. Soluțiunile pe care politica țării noastre le dă sunt departe de a corespunde nevoilor reale, fiindcă realitatea e tuturor necunoscută. Nu se poate porni însă pe o scară prea întinsă. Cel ce vrea să cuprindă prea mult, cuprinde prost. Pentru acest cuvânt cumințe, ne mărginim la cunoașterea locurilor și stărilor de mai aproape.

Cunoașterea Ardealului, cunoașterea stărilor social-economice de aci, determinarea problemelor noastre vi-tale, este întâia noastră preocupare.

„Societatea de mâine” a dorit totdeauna să creieze în jurul ei o mișcare social-economică, pentruca acțiunea ei să fie mai puternică și mai bogată în roade. Ea nu a înțeles să fie numai o publicație, un magazin literar-științific în care fiecare să-și satisfacă trebuința de lectură sau curiozitatea științifică, pentru ca apoi să nu mai aibă loc nici o legătură între ea și abonatul său cetitorul ei ci un organ viu, care să intereseze și să lege pe toți colaboratori și cetitori, într'o acțiune comună întru creierea unei alte vieți sociale în această țară.

Problema noastră fiind în primul rând: cunoașterea noastră, „Societatea de mâine” a creat importante rubrici noi, printre cari menționăm îndeosebi Ardealul

vechiu și va creia altele noi cu caracter monografic, demografic, sociografic — și nu vom uita nici micile injghebări ale meseriașilor și muncitorilor — în care se vor publica studii anume făcute cu privire la stările din părțile noastre.

Pentru viața acestor rubrici ne adresăm tuturor cărturarilor și cercetătorilor ardeleni de a ne trimite studii și cercetări privitoare la viața din trecutul Ardealului românesc, date și știri mai însemnate asupra satelor, orașelor și provinciilor noastre, de a ne trimite descrieri și mai mici, monografii despre locuri bine cunoscute lor, observații și însemnări despre stările de azi sociale, culturale, morale, economice ale statelor, orașelor și provinciilor noastre.

Deosebit de aceasta, intelectualii grupați în jurul „Societății de mâine”, colaboratori, susținători, și cetitori au hotărât întemeierea unei asociații de studii, anchete și monografii, cu numele de „Mișcarea social-economică”, pentru ajungerea scopului nostru al tuturor: cunoașterea noastră.

Mișcarea social-economică va întreprinde prin organizațiile sale locale studierea monografică din punct de vedere social, economic, cultural, moral, a provinciei noastre, regiune de regiune, județ de județ, sat de sat. Aceste anchete monografice vor fi făcute în temeiul unui plan comun, bine studiat, cu chestionare și metode de lucru uniforme, pentru ca lucrările noastre să poată fi centralizate și să se facă deducțiile sintetice necesare, pentru concluzii mai mari și mai profunde.

În această asociație dorim colaborarea câtor mai mulți. Este prea însemnată și prea necesară opera de care ne-am legat pentru a nu fi siguri că toate energiile cer-

cetătoare și toate bunăvoințele active vor veni să ne sprijine în greaua noastră sarcină.

Înlăturând tot ceea ce ne-ar putea desbina, preocupări național-șoviniste, politice, sau confesionale, Mișcarea social-economică și-a asociat astfel pe cei mai reprezentativi și talentați publiciști social-economici, maghiari și sași, cari ne vor fi în munca noastră, de un neprețuit folos.

Chestiunile care ne vor preocupa dintru început vor fi acele fără de care nu putem să întemeiem cercetările noastre viitoare.

Vom cerceta în primul rând situația școlii primare ardeleni și peste tot necesitățile de școală ale acestei provincii.

Vom cerceta de asemenea situația economică și socială a țăranimei ardeleni după împroprietărire, pentru a ne da seama de rezultatul economic și social al acestei mari reforme social-economice.

Vom cerceta apoi răspândirea și întinderea asociației în țăranime, pentru a cunoaște puterea simțului social în păturile largi ale poporului nostru și aplicările sale practice.

Cercetările pe cari ni le propunem nu sunt nici atât de simple, nici atât de ușor de adus la îndeplinire. Rezultatele vor fi adunate cu greu și cu incetul. În cercetarea monografică însă, tot pasul făcut înainte e bine făcut și ne duce spre scopul final.

Rezultatele cercetărilor noastre vor fi pe rând publicate în „Societatea de mâine”, și în „Biblioteca mișcării social-economice”.

„Societatea de mâine”.

Asociația muncitorilor industriali în România

Considerații generale

Necesitatea organică de a trăi în societate și de a forma împreună comunități de viață și de muncă, este foarte veche și adânc înrădăcinată în sufletul poporului român. Solidaritatea socială are manifestări interesante, din timpuri foarte vechi, în toate aspectele vieții sociale românești. Sunt urme de tovărășii din vechea organizare socială a acestui popor, încă de pe când el ducea viața pastorală în munții Carpați, păstrate și astăzi în viața economică și socială a ciobanilor români din Carpați și în special a Mocanilor. Sunt „târtele” ciobănești din munții noștri, adevărate cooperative de producție¹. Aceste asociații aveau, — și cele existente au încă, — de scop creșterea vitelor în comun, pentru care țin păstori în comun pentru îngrijirea vitelor lor, arendează în comun pășunile munților, a bălților din Dunăre și stepelor bășărăbene, unde își ierneză vitele. Cheltuielile le suportă în comun, iar veniturile pe cari le realizează din valorificarea produselor vitelor lor, le împart între ei, după numărul vitelor sau valoarea serviciilor cu care contribuiesc în tovărășie.

În toată viața socială a țăranului se

găsese desfășurate pilde de manifestări ale simțului social ce zace în sufletul poporului român. Toate obiceiurile străvechi și tradițiile românești asupra oricărei întâmplări în viață — dela naștere și până la moarte — îl arată pe țăranul român ca o ființă socială și adânc pătrunsă de simțul ajutorului reciproc².

Țăranul român a socotit totdeauna de datoria sa să ajute pe semenii săi, și ca un drept al său să primească ajutorul consătenilor săi. Munca în comun, la fiecare pe rând, „claca între săteni”, a fost totdeauna una din cele mai frumoase manifestări ale solidarității sociale a poporului românesc. Munca în comun apoi, pentru interese obștești: construirea sau repararea școlii sau bisericii, construirea de poduri sau drumuri, clacă acordată comunității, încă arată însemnăta simțului social al țăranului. Apoi „obștia satului”, „imașul satului”, „pădurea satului”, „șfatul satului” și nu mai puțin „șezătorile” — unde sub îndemnul glumelor, cimiliturilor și povestirilor flăcăilor isteți, fetele și nevestele lucrează cu spor în munca lor organizată în comun — sunt toate întovărășiri în scopul muncii în comun, sau în scopul

realizării unor foloase economice, sau sociale în comun³.

Înainte vreme întreg pământul românesc, — și astăzi încă munții și pădurile, — era stăpânit în devălmășie. Până în secolul XIII-lea și de o latură și de alta a Carpaților pământul îl stăpâneau români ca moșneni, adică ca stăpânitori în comun a unei moșii rămase dela un strămoș comun⁴. A fost firesc ca această stăpânire a pământului în comun să nască o viață socială comună, să nască un simț social dezvoltat.

Tot astfel în viața pescarilor din apele Dunării și Marea Neagră, găsim din cele mai vechi timpuri diferite tovărășii de muncă. Este vechea tovărășie a năvodurilor, sau la pescuitul în zăvoade cu carmace, unde după natura instrumentelor este nevoie de o întovărășire de mai mulți pescari: „compania”. În aceste tovărășii

¹ Gr. Antipa. Problemele evoluției poporului român. București, 1919. pg. 101—105.

² Ioan C. Filitti. Evoluția claselor sociale în trecutul Principatelor române. (Arhiva pentru știința și reforma socială. București, 1924. I—II, pg. 71.

³ I. Slavici. Românii din Ardeal. București, pg. 28; Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina, Wien und Teschen, 1881; Ardealul. București, 1893.

⁴ S. Fl. Marianu. Nunta la Români; Înmormântarea la Români.

¹ I. Eneșcu. Cooperativele sătești. Sibiu, 1912. pag. 57.

de muncă, împărțirea atribuțiilor între tovarăși se face după capacitatea, vârsta și experiența fiecăruia, iar împărțirea beneficiilor, după importanța funcțiunii pe care fiecare o îndeplinește în tovarășie, cât și după capitalul pe care îl aduce fiecare sub formă de instrumente sau materiale. Beneficiul realizat din vânzarea peștelui prins, se împarte în trei părți și anume: „Partea Apei“ pe care o ia proprietarul bălții unde s'a pescuit, și variază după învoielile ce s'au făcut; „Partea Năvodului“ pe care și-o împart între ei proprietarii năvodului și „Partea Muncii“ pe care și-o împart între ei pescarii, după importanța funcțiunii ce o are în companie. Invoielile între pescarii români se fac de obicei fără nici un act scris, mai cu seamă la românii din Turtucaia la care „cuvântul e sfânt“⁶.

Din nefericire acest simț nobil al poporului românesc, această plăcere de muncă în comun, a fost exploatat de către stăpâni și intermediari, și transformat, în ce privește claca, în „boeresc“, în „clacă la boeri“ în „robotă“, muncă silită, neretribuită, făcută fără plăcere, și de cele mai multe ori, fără valoare. Intreg simțul social a fost pervertit: munca în comun cu scopul ajutorului reciproc, a fost schimbată în muncă în comun în scopul unei recunoștințe, și apoi în corvoadă. Tot astfel frumoasa tovarășie a pescarilor tinde să dispară prin lâcomia capitaliștilor, care, fără a lua parte la muncă, scot beneficii mari din închirierea instrumentelor de pescuit pescarilor săraci, sau prin acțiunea unor, cari vor să exploateze munca grea și plină de primejdii a pescarilor, sub masea formei noi, a cooperăției⁷.

Solidaritatea păturilor orașenești și industriale este mai puțin însemnată, totuș se găsește organizații muncitorești de ajutor mutual foarte vechi, în special la muncitorii mineri; iar societăți de înmormântare tot pe baza mutualității, sau după sistemul „francul la deces“, se găsește aproape în toate orașele fărăi din timpuri vechi.

De oarecare însemnatate este evoluția asociației profesionale în România, și despre ea ne ocupăm în rândurile care urmează.

Organizația muncitorilor industriali

Evoluția organizației muncitorilor industriali depinde în mare măsură de evoluția industriei românești. Istoricul asociației muncitorești se confundă, cel puțin pentru anii dela început cu istoricul dezvoltării industriei în țările noastre. Situația industriei românești în diferite timpuri explică regimul muncii și al asociației muncitorești în aceste părți.

Lipsa unei industrii mari puternice, și grelele probleme pe care le ridică în țara noastră chestiunea claselor de mijloc, a condus la existența a două înfățișări a asociației muncitorilor și la organizația liberă a lucrătorilor industriali, organizații care au avut dezvoltări deosebite și au fost totdeauna în dușmănie între ele, ceea ce a adus la decăderea și slăbirea puterii clasei muncitoare, la devierea scopurilor lor profesionale și la îndreptățirea Statului de a interveni, și în organizația liberă a lucrătorilor, prin reglementarea, dacă nu, împiedecarea sindicalizării profesionale libere.

Istoricul asociației muncitorilor industriali

Deși nu avem intențiunea de a lega actualele organizații muncitorești, sau cele din veacul de mijloc, de vechile organizații muncitorești din veacul întâiu și al douălea, întemeiate în Dacia de coloniștii romani după modelul colegiilor romane, totuș este interesant să amintim că pe pământul României de astăzi, și în special în Transilvania, s'au găsit nenumărate urme despre colegii de meseriași, care au existat pe aceste locuri.

Din inscripții, table cerate și alte numeroase urme, se dovedește că au existat în Dacia următoarele colegii:

Aurarii (lucrători la minele de aur), *fabri* (deosebiți meseriași), *centonarii* (negustori de lână), *dendrofori* (plutași), *nautae* (corăbieri), *negotiatores* (neguțatori), *utricularii* (luntrași pe burdufuri de piele) și *lecticarii* (palancari, purtători de litere)⁸.

Unii autori⁹, cari nu admit o discontinuitate în viața romană a provinciilor Daciei, sunt de părere că organizațiile muncitorești, profesionale, de mai târziu în țările românești sunt vechile colegii daco-romane, care s'au păstrat modificându-se dealungul veacurilor. Dar viața de stat romană a dispărut cu desăvârșire în timpul năvălirii barbarilor, și nu mai poate fi vorba de nici o continuitate în viața poporului român, care fiind nevoit să se retragă în munți a renunțat la toate formele civilizației de Stat romane și a îmbrățișat o viață simplă patriarhală, singura cu puțință în acele locuri și în împrejurările în care s'a produs părăsirea vieții orașenești și de Stat organizat¹⁰.

Năvălirea barbarilor și acele zece secole de pustiere de care a suferit pământul românesc, au șters urmele oricărei așezări și organizări sociale. În acele timpuri neputând fi vorba de orașe, populația rămasă fiind retrasă în munți, nu poate fi vorba nici de organizații muncitorești. Tradițiile fusese uitate și instituția colegiilor pierduse orice înțeles.

În veacul de mijloc, după scoborirea populației românești din munți, și după

întemeierea de organizații primitive de stat deoparte și de alta a Carpaților, mai vechi în Ardealul ferit de năvălirile ultimelor hoarde de barbari, mai noi în țările românești între Carpați, Dunăre și Marea Neagră, unde prințipi români veniți din Transilvania au întemeiat principate românești, poate fi vorba de așezări orașenești. Totuș viața socială în aceste locuri era prea primitivă, orașe, măcar în înțelesul medieval al apusului, nu existau, și cu atât mai puțin muncitori industriali, meseriași, care să trăiască în viața socială ca atare. Fabricatele necesare vieții, erau în mare parte făcute în industria casnică. În Transilvania, mai deschisă influenței civilizației apusului se găsește meseriași, ba încă organizații în bresle „frății“ încă din veacul al X, al XI-lea, dar aceștia erau străini, de sigur germani, care stricau „obiceiurile legale ungurești“, căci, în părțile acestea până târziu nu se găsește meseriași români din cauza stării de iobăgie a țaranilor români¹¹. Meseriași români erau foarte puțini și în principate, și dacă existau, aceștia lucrau mărfuri grosolane, sau făceau reparații ușoare, întrucât din documentele care ne-au rămas se vede că pentru necesitățile principilor, sau ale clasei conducătoare trebuia să se aducă mărfuri fabricate, sau chiar meșteri din orașele săsești ale Transilvaniei: Sibiu, Brașov și Bistrița, unde se trimiteau și lucrările de reparații mai grele¹². Meseriași sași din Transilvania erau organizați. „Zünfte“-le lor, alcătuite după vechile corporații germane, sunt foarte vechi¹³.

N. Ghiulea

¹¹ Ioan Bussu-Sirianu. Iobăgia. Arad, 1908. pg. 88.

¹² A. D. Xenopol (op. cit. nota 8), vol. III. pg. 277—280.

¹³ N. Iorga. Istoria românilor prin călători vol. I. București, 1920, pg. 21.

Politica și intelectualii

Reținem din articolul dlui Paul Zarifopol apărut în *Adevărul literar și artistic* dela 19 Decembrie:

„...e și mai drăgălașe scena din salonul ambasadei franceze din Berlin: un om deștept, și pe deasupra poet de meserie, dă pe față, cu aleasă politețe dar categorie, în fața unor oameni politici, opoziția fundamentală dintre intelectuali și politică, subliniind bădăria constitutivă a politicii. Încă mai mult farmec are, poate, în momentul de față sfatul pe care-l dă Paul Valéry intelectualilor: ca să se țină departe de politică și să lucreze exclusiv pe seama și în sensul naturii lor...“

„Intelectualii direct amestecați în politică se dovedesc, aproape invariabil, stângaci și sterili. Ei sunt deopotrivă inutilizabili și ca massă și ca șefi, — făcuți, astfel cum sunt, să trăiască și să lucreze individual și neatârnat. Cel mai genial șef politic este într'un fel sclavul grupei ale cărei interese îi fac posibilă activitatea. Dela gândirea propriu zisă până la fapta politică drumul e lung și cu ciudate cotituri“.

⁶ Gr. Antipa. Pescăria și pescuitul în România. București, 1916, pg. 360—61, 490 și 495, 766—67.

⁷ V. N. Madgearu. În chestia meseriașilor. București, 1911, pg. 5

⁸ Gr. Antipa (op. cit. nota 5) pg. 767.

⁹ A. D. Xenopol. Istoria românilor din Dacia Traiană. Buc., 1914. vol. I. pg. 235.

¹⁰ I. Massim-Leuş.

¹¹ A. D. Xenopol (op. cit. nota 8), vol. II. pg. 48—54.

Diviziunea muncii sociale și grupările profesionale în concepția lui Durkheim

(Continuare).

Care sunt cauzele acestei transformări așa de adânci în evoluția societăților? De ce societățile trebuie să treacă *dela un tip social la altul* la cel următor și de ce *solidaritatea trebuie să treacă și ea prin două forme*? Răspunsul este simplu: *factorul esențial al acestor transformări este însuși progresul diviziunii muncii*. Iar diviziunea muncii progresa ca urmare a schimbărilor în volumul și densitatea societăților; solidaritatea organică crește întocmai ca volumul și densitatea dinamică a societăților. Astfel, atât cât societățile nu ating unele dimensiuni și un oarecare grad de concentrare, *singura viață psihică, care să fie cu adevărat dezvoltată, este cea comună tuturor membrilor grupului, identică la fiecare*. Pe măsură însă ce societățile devin mai întinse și mai ales mai condensate, o *viață psihică de un gen nou apare*. Multe lucruri, care rămăneau afară de conștiință, fiindcă nu atingeau *fînța colectivă*, devin obiecte de reprezentare. Iată cum este dată posibilitatea de desrobire și emancipare a individului prin progresul diviziunii muncii, care-l subordonează solidarității organice, liberându-l din lanțurile solidarității mecanice, protivnică oricărei desvoltări a personalității.

Acolo unde toți indivizii *trebuie să fie la fel* — după principiul de similitudine dominant în forma solidarității mecanice — *masa conștiinții comune* a grupului determină până în cele mai mici amănunte trăsăturile sufletești ale individului, predetermină oarecum structura lui psihică; o singură conștiință le reflectează pe toate. Numai solidaritatea organică introduce *principiul diferențierii în conștiință și favorizează diversitățile individuale, derivate din principiul diviziunii muncii*. Individul nu se mai găsește pe deantregul în conștiința colectivă, care-l dispensa de a-și mai face o *personalitate a lui*, de a fi un eu el însuș cu o structură proprie sufletească; aici din contră, fiindcă el are rolul unei părți numai în forma solidarității organice *diviziunea muncii îl pune în stare de dependență reciprocă — nu totală* — cum face solidaritatea mecanică — și-i impune ca o regulă de conduită morală intransigentă să-și formeze o *personalitate, care să se armonizeze în complexul celorlalte*; (el nu are un rol decât cu această condiție). Conștiința morală îi spune: Pune-te în stare să îndeplinești o funcțiune determinată. De altfel, în concluzia cărții Durkheim ne spune: „Dacă este o regulă de conduită al căreia caracter moral nu este contestat, e aceea care ne ordonă să realizăm în noi trăsăturile esențiale ale tipului colectiv. Ea atinge maximum de rigoare la popoarele inferioare. Acolo, prima datorie este de a semăna cu toată lumea, de a nu avea nimic personal nici în materie de credințe, nici în materie de practică“. Dar în societățile mai înain-

tate asemănările cerute sunt mai puține.

Așa dar, diviziunea muncii sprijină diferențierea individuală, asigurând în același timp coeziunea societății; oricât ar putea să ne înșele termenul acesta de diviziune, care e rău făcut, în această privință, cum observă Bouglé. Căci Durkheim și-a propus, ne spune tot Bouglé, să arate că diviziunea muncii este, pe lângă un principiu de emancipare a individului, un principiu de coeziune pentru societate, căci adevărata funcțiune a specializării este, după el, să lege pe oameni mai intim.

N'ar fi exagerat chiar să spunem că Durkheim vrea să arate care sunt *condițiile de naștere ale individualismului* în planul istoriei. Ceeace istoricii au vrut să ne înfățișeze ca produsul determinat al unor epoci — Renașterea, Reforma, raționalismul veacului XVII și XVIII — am zice al unor forme de cultură — el vrea să derive din însăși structura societăților.

— În raport însă cu funcțiunea diviziunii muncii stă, pentru Durkheim, ideea grupărilor profesionale, ea se înserează în aceeași ordine de idei. Este vorba, spune el, de rolul pe care grupările profesionale sunt menite să-l îndeplinească în organizarea socială a popoarelor contemporane. Și cu aceasta se ocupă în prefața ediției a doua a lucrării sale (1921), de unde se ocupase numai incidental în câteva pagini ale primei ediții și în concluzia lucrării sale despre *Suicid*. El credea să trateze problema într'un studiu special și a fost împiedicat de alte ocupații. Se anunță totuși că se va publica cursul său despre *Morala civică și profesională*. Se vede deci că era pentru el o problemă importantă și să vedem în ce constă ea. Am văzut cum, în funcțiunea ei, diviziunea muncii pe deoparte sprijină desvoltarea individului și pe de alta asigură coeziunea societății. Pentru aceasta însă, adică pentru îndeplinirea normală a acestui îndoit rol, trebuie ca atât individul cât și societatea să fie *deopotrivă de apărați*. Individul, prins în lanțul funcțiunilor sociale, trebuie să se armonizeze cu ele pe deplin și să se adapteze funcțiunii speciale ce-o îndeplinește. Cum însă în regimul diviziunii muncii, sub care trăiesc societățile contemporane, funcțiunea îndeplinită de fiecare individ este însuși tot *rolul lui social* și ocupă mai mult de jumătate din viața lui ca om — restul numai fiind pentru familie și alte preocupări personale, — *funcțiunea lui, profesiunea ce o exercită trebuie bine încadrată*, căci încadrarea ei atrage necesar și încadrarea titularului ei, adică a profesionistului. Altminteri, el riscă să nu se adapteze și poate oricând ieși din echilibrul ce l-a înglobat momentan. Aceasta se și întâmplă în societățile actuale, căci individul nu mai este *suficient încadrat și aceasta din pricină că funcțiunea lui nu este încadrată*. Dar încadrarea nu o poate face decât autorita-

tea unui grup constituit.

Ce s'a întâmplat însă? Tocmai o asemenea grupare lipsește astăzi, de oarece corporațiile au fost suprimate radical prin *reforma lui Turgot*, în ajunul revoluției franceze, fără ca însă să pună ceva în loc. Și Durkheim desvoltă cu o competență deosebită *rolul moral al corporațiilor* în epoca greco-romană și mai ales în evul mediu; ceea ce nu putem face aici. S'a întâmplat deci ca *individul să rămână singur în fața statului* — o pulbere de atomi inconștienți fără puțința de contact cu o putere așa de depărtată de ei, de sufletul, de inima lor, o putere transcendentă — așa zice cum este a statului. Dacă atunci organizarea corporativă nu este un *anacronism istoric* — aceasta o arată rolul ei istoric atât de mare — și o dovedim indispensabilă, nu este atât pentru *serviciile ei economice, ci pentru influența morală ce-ar avea, o putere morală în stare să înfrâneze egoismele individuale*, mai rele decât egoismul corporativ de altă dată. Regimul corporativ dinaintea revoluției a dispărut, fiindcă n'a știut să se adapteze noilor condiții create de marea industrie; dar el poate fi readus la viață prin adaptarea cerută.

Ne lipsește — afară de instituția corporativă — un sistem întreg de organe necesare funcționării normale a vieții comune. O societate compusă, spune Durkheim, dintr'o pulbere nesfârșită de *indivizi neorganizați*, pe care un Stat ipertrofiat se silește să-i strângă și să-i înfrâneze, constituie o *adevărată monstruoziitate sociologică*. Unde Statul e singurul mediu de formare al oamenilor pentru *viața comună*, desigur că ei se desfac unii de alții și societatea se dezagregă, se desintegrează. O națiune nu se poate păstra decât dacă, între Stat și particulari, se așează o serie de grupări secundare, spre a atrage pe indivizi destul de tare, cum fluturii sunt atrași la lumina de seară. Tocmai grupările profesionale sunt apte la aceasta. Așa dar Durkheim preconizează hotărît ideea reconstituirii grupărilor profesionale. Această teză își găsește un ecou prea mare în unele teorii și mișcări politice contemporane. El admite chiar presupunerea că corporația e chemată să devină baza sau o bază esențială a *organizației noastre politice*. Societatea ar deveni un sistem vast de *corporații naționale* — colegiile electorale ar fi formate de profesioniști și nu de *circumscripții teritoriale* și atunci adunările politice ar exprima mai exact diversitatea intereselor sociale, un rezumat mai fidel al vieții sociale. Ideea fusese deja emisă în Franța de Ch. Benoist la 1886.

Dar tot în ordinea aceasta de preocupări sunt înclinați a găsi o conexiune firească între problema grupărilor profesionale — a formării unui *mediu profesional* — și problema de atâta actualitate științifică și socială a *orientării profesionale*. Ni se pare că și una și alta sunt isvorite din aceeași *trebuință* pe care o resimt societățile mai civilizate de a rechiema la viață *grupările profesionale* și de a folosi la individ — și în

societate — cele mai bune dispoziții sau aptitudini pentru maximum și optimum de producție. Este vorba — dacă vrem — de una și aceeași problemă, cu două fețe, privită din două laturi — una psihologică și alta sociologică: organizarea muncii.

Munca — înțelegând travaliu de producție mecanică mai ales — n'ar părea la prima vedere să aibă asemenea repercuțiuni și să pună oarecum problema culturală în preocupările asupra organismului psihic și a organizației sociale. Ca munca să aibă atari efecte considerabile — privită sub noul său aspect ce se impune societăților civilizate — poate să fie surprinzător; — dar ni se va părea ceva firesc, dacă discernem adevăratul ei caracter de coordonare a eforturilor inteligenței și de moralizare a mișcărilor privitoare la raporturile dintre indivizi, asigurând solidaritatea lor efectivă. Dar povestea e veche, se va spune; căci totdeauna instinctul popular și înțelepciunea popoarelor au dat muncii un rol eminent și aparte, considerând-o ca factor decisiv în evoluția sufletească și în cea socială. În toate timpurile munca a fost celebrată și scriitorii mari — dela Carlyle și Tolstoi până la un Pierre Hamp — i-au înălțat imnuri pioase. Da! numai că cecece era o vedere intuitivă ajunge acum să fie transformată, grație progreselor științei moderne, într-o problemă cu mult mai cuprinzătoare, care să aducă la rezolvare prin găsirea normelor ratiionale cele mai potrivite stadiului de evoluție istorică și științifică, în care ne găsim. Știința, fiind a acestei munci, se îndreaptă cu recunoștință spre ea. Este vorba de o științificizare a muncii, care să răspundă cerințelor vieții după războiu. Dacă munca deci se ridică la valoarea unui postulat ireductibil și suprem al vieții actuale, ea trebuie înțeleasă altfel decât ca o manifestare materială și economică a unei faze tranzitorii din evoluția societăților europene occidentale și nord-americane — în speță — ci ca o condiție sine qua non a echilibrului instabil, în care le e dat să trăiască tuturor societăților actuale în viitor. Este mai mult decât o problemă de mecanică — sau psiho-mecanică —, este o problemă de psihologie socială și de morală, în primul rând. Concepția aceasta a muncii derivă tocmai din ascendentul, pe care inteligența și capacitatea sufletească sunt chemate să-l aibă în făurirea unor condiții viitoare mai bune, într-o lume mai bună și mai dreaptă. Se pare că politica, înțelegem activitatea conducătoare a popoarelor, va deveni și e pe cale să devină, nu o funcțiune socială laterală — deși predominantă, ci o obligație de specializare profesională în cercetarea condițiilor celor mai favorabile pentru dezvoltarea societăților omenesti. Dacă politica este astăzi, pentru o seamă de oameni, o profesiune, ea e lipsită cel mai adesea de caracterul obligator și deci moral al muncii de creiere a condițiilor viitoare în care va evolua omenirea. Omul politic va fi obligat să devină un specialist al organizării practice și tehnice a vieții

sociale, un pionier al aplicațiilor sociale în largul domeniu al vieții. Iar dacă ar fi să împingem mai departe punctul acesta de vedere — prin lanțul analogiilor

— se pare că și alte domenii vin să converge spre această direcție fundamentală a preocupărilor actuale.

C. Sudeșanu

Consiliul național al femeilor române

Ideia înființării acestei societăți de mare importanță în mișcarea noastră feministă, a ridicat mult prestigiul femeii române pentru reușita emancipării, care nu se poate realiza numai cu protestări zgomotoase contra nedreptății ce s'a făcut de secole femeii, ci printr'o reală, edificatoare acțiune de-a organiza munca și utilitatea ei, în noua viață socială.

În direcția aceasta, gruparea câtorva doamne din elita intelectuală din capitală, în frunte cu d-nele M. Catargiu, C. Botez, E. Cerkez, M. Filipescu, A. Coandă, Fălcoianu, etc. susținute de energia impetuoasă a d-nei Alexandrina Cantacuzino, viceprezidenta Ligei Națiunilor cu sediul în Geneva — dezvoltă o activitate admirabilă, vrednică de recunoștința tuturor femeilor doritoare de progres.

Consiliul femeilor române a reușit în primul rând, să atragă simpatia și încrederea celorlalte societăți de cultură și binefacere afiliate azi în jurul ei cum sunt de pildă: Societatea Ortodoxă, Asociația Femeilor Creștine, Sprijinul, Solidaritatea, Amicii Orbilor, Cultura și Ajutorul Femeii, Uniunea Profesoarelor Surzorilor de Caritate etc. cari toate au venit să sprijinească marea centru al consiliului, merit să dea îndrumarea superioară pentru realizarea idealului feminin.

Înțelegerea deplină a idealului acestuia nu este și nu va putea să fie niciodată mărginită oerotivă a celor slabe, reducerea la viață morală a celor rătăcite, îngrijirea neputințelor și nenorocirilor nenumerate, prevăzute și neprevăzute în ignoranța și mizeria unde a fost abandonată, maltrată și nesocotită femeia, ci în educația ei pregătitoare pentru o muncă destoinică și cinstită, fiecare după aptitudinile, talentele pe cari le are.

A ridica pe om din mizerie, e mult mai greu decât a nu-l lăsa să cadă în ea.

În senzul acesta se lucrează cu râvnă și spor la Consiliul Femeilor Române. Anul trecut s'a înființat din inițiativa societății „Școala de secretare“ care a dat un minunat rezultat practic, pregătind pentru funcționare la diferitele bănci și instituțiuni din capitală și provincie, mai bine de 90 de absolvente cari își găsesc existența onestă prin munca lor folositoare societății.

S'a creat un fond pentru o „Casă de oerotivă“ a fetelor tinere și a femeilor fără adăpost în familie, unde asemenea, fiecare va fi îndrumată spre muncă. La Giurgiu s'a înființat un așezământ de protecție a copiilor în afară de școală, ea să fie supravegheați, cei fără bună îngrijire părintească.

„Consiliul Național al Femeilor ro-

mâne“ tinde să aibă ramificații în toată țara.

Când va întinde mâna sa binecuvântată asupra satelor noastre vom felicita din toată inima, pe imoasele doamne.

Nicăiri nu este nevoie mai imperioasă și mai grabnică de intervenția salutară a Consiliului acestuia decât acolo, în întunericul satelor noastre, unde bântue boala, desfrâul și începutul unei civilizații false, imorale. Nicăiri femeia intelectuală, în al cărei suflet pâlpaie dorul de progres al neamului nostru, femeia nobilă și serioasă, nu va găsi un teren mai vast pentru munca ei îndrumătoare și edificatoare ca aci, în satele noastre.

Negreșit că asociația pornită astfel cum a pornit, va cuprinde în programul ei și acest punct. Cel mai dureros pentru acei cari îl cumose și își dau seama de importanța lui națională.

Cu bucurie am notat că în ultima întrunire a Consiliului s'a luat din inițiativa d-soarei Ecaterina Cerkez înființarea unei noi secțiuni a „Literelor și Artelor“, în scop de-a da solitudine și femeilor cari au aptitudini artistice. Priciniile muzelor vor cerceta și nevoile sufletești nu numai pe cele trupești. Nu putem să aplaudăm îndestul propunerea eminenței profesoare. Iată de ce am avut — în legătură cu imorala civilizație dela sate — cea mai arzătoare nevoie, pentru răspândirea cuceritorului cuvânt al muzelor și acolo...

Femeia română, din tradiționala aristocrație, precum și din cea intelectuală și din toate stratele sociale să dea solitudinea ei literaturii, artelor, muzei naționale.

Prinzând făclia aceasta în mâinile sale „Consiliul Național al Femeilor Române“ va lumina o eră nouă, glorioasă României întregite, cum n'a luminat-o nici un guvern, ori câte milioane a cheltuit în direcția aceasta și oricât s'a crezut de puternic.

Puterea iubirei e mai tare decât a banului.

Femeile aceste nobile vor fi mai puternice decât toate guvernele țării.

Constanța Hodoș

Aviz. Comitetul central al „Astrii“ Sibiu mai având de distribuit gratuit un număr oarecare de abecedare pentru analfabeții adulți, săraci, domni învățători și preoți, cari s'au hotărât să țină cursuri pe seama acestora, să se adreseze Asociației „Astra“, Sibiu, str. Șaguna No. 6 pentru ca să fie împărțâși după posibilitate cu abecedarele necesare.

ACTUALITĂȚI**După opt ani**

În sensibilitatea colectivă a Ardealului s'au produs astfel de transformări în decursul celor opt ani dela Unire, încât într-o înfățișare grafică el a atins polul opus. Sunt elemente, cari ne înlesnesc să reconstituim două fizionomii cu totul deosebite.

Trăsătura marcantă a Ardealului din 1918 a fost simțământul unității desăvârșite sufletești însuflețit de cea mai largă conciliere ce se poate imagina.

Adversitățile se topiseră, vrăjmașii își întindeau mâna și desbăteau în comun problemele zilei. O undă de generozitate, iertare și înfrățire a sufletelor domina spiritul public.

La aceeaș masă se tolerau și-și destăinuiau în Arad gândirile intime implacabilei adversari dd. Goldiș și Ciorogariu, dintre cari niciodată n'au încetat în mod real ostilitățile, cu toate că puseseră săbiile în teacă și coborâseră în aplauzele opiniei publice sătulă de spectacol, de pe meterezele *Tribunei și Românului*.

Un corespondent al ziarului *Az Est* roagă pe d. Goldiș să definiască viitorul regim românesc și îndeosebi să-și spună părerea asupra sorții evreilor în România ce se va mări. Populația evreiască era surescitată sufletește și vedea România învăluită într'un nor greu în care evreul este despoiat de drepturi cetățenești. Mi-aduc aminte de interviewul d-lui Goldiș apărut cu caractere deosebite în *Az Est* în care se spunea că România va fi țara libertăților celor mai complete și evreul va fi socotit drept ceea ce este: un factor accelerat al progresului. Declarația a liniștit în mod hotărâtor pe evrei.

Niciodată n'am trăit o democrație mai reală decât în acea vreme de respect desăvârșit față de ideile și persoana omului.

Vechile frământări intestinale dintre *tribuniști și româniști* dispăruseră în mod real, nema existând nici o rezervă și nema contestându-se proverbiala autoritate a „frunțașilor“ înfierăți ca ramoliți.

Adunarea națională dela Alba-Iulia a fost prezidată cu asentiment general de un bătrân și nici unui tânăr oțelit nu i-a trăznit prin minte să ridice protest.

Și tocmai grație acestei divine înțelegeri, acordări de voințe, am putut avea Alba-Iulia cu rostirea principiilor ce aveau aoreola tabelor legii.

Un om izolat nu însemnează aproape nimic, opinia sa n'are valoare decât în măsura în care ia aprobarea altora. Cu cât un simțământ reușește să fie îngroșat prin adăugiri de acelaș simțământ, cu atât mai puternică va fi și expresiunea sa. O idee înșusită de mase primește puterea deslănțuirii elementare.

Dar... Opt ani n'am făcut altceva decât am măcinat acea formidabilă solidaritatea a cugetului și voinței. Niciodată poate n'a fost colectivismul românesc mai

emoționat de glasul conștiinței unitare în -1918, însă niciodată sufletul ardelenesc n'a fost mai împrăștiat, mai risipit sub bolta atâtor bisericește de tot felul decât în 1926.

Întăiu divizat în partide. Apoi nereprezentat în viața de stat. Insfârșit fără o directivă economică sigură. Cea din urmă meteahnă este cea mai îngrijitoare, pentru că nesiguranța economică slăbește energia creatoare. Drumurile sunt rele, economia de vite nerentabilă, împroprietăriții fără inventar, agricultura fără credite. Iar în ce privește libertățile publice, totul lasă de dorit.

Coarda s'a întins la extrem și nu e în interesul nimănui să împingă la ultimele riscuri. Frunțașii se desavuiază și se întinează, contestându-și meritele.

Răsare în mod evident îndatorirea de a readuce încrederea în suflete, nu prin teorie, ci printr'o fericită pășire pe terenul faptelor, eluțând o îndreptare în rosturile economice cari constituie axa în-

tregului organism al vieții de stat.

Stările din 1918 și cele din 1926 ale Ardealului ne dau elementele unei anti-teze desăvârșite. Cum ne explicăm desordinea actuală? Desigur din cauzele semnalate de Paul Valéry vorbind despre *criza spiritului*: spiritele culte sunt robite de ideile cele mai diferite, de principiile cele mai opuse de viață și de cunoștință.

Ca atitudine generală sufletească, spre a fi capabili să facem eforturile restaurării materiale, evident că o singură cale există: întoarcerea la vechiul și sănătosul spirit de concilianță, tolerare și înfrățire atât de binecuvântat dinainte cu opt ani.

Ne place a crede, că ne grăbim să traversăm culmea primejdioasă a crizelor și năzuim a apuca repede drumul revenirii la democratismul anului Unirii.

Intrăm în an nou și *Societatea de mâine* va continua să întrunească în paginile sale geniile bune ale publiciștilor, liberi de orice spirit de partid și încrezătorii în era așteptată a păcei sociale și democrației reale. *Societatea de mâine* este acelaș teren neutru, pe care-și pot da întâlnire lucrătorii în acelaș agru al renașterii moderne.

Ion Clopoțel

In pragul unui nou an

Societatea de mâine intră cu acest număr în al patrulea an de apariție. În viața publicistică primii trei ani sunt considerați ca anii de încercare din punct de vedere al rezistenței materiale și ca anii de precizare a programului ideologic pentru a cărui realizare a luat ființă

Să mi se dea voie și mie, lui Horia Trandafir, celui mai divers și mai constant colaborator, care am reprezentat câteva zeci de iluștri publiciști, să-mi spun și eu cuvântul în pragul noului an, deținând eu cele mai multe secrete ale acestor reviste și poate cele mai multe sufragii ale publicului... ori nu? Aș și nemângâiat...

Când o publicațiune nu-și poate consolida în trei ani de zile situația materială înseamnă că ea n'a găsit ecoul necesar în opinia publică, ceea ce denotă în acelaș timp că apariția ei n'a corespuns unei necesități a timpului.

Cuvântul scris și tipărit are două mari avantagii față de cuvântul vorbit. Acesta e de obicei emanățiunea momentului și efectul său e de durată tot momentană. Rare sunt prilejurile acelea, în care un cuvânt rostit dela o tribună publică să aibă o înrăurire mai durabilă și să prilejească chiar mișcări sociale mai mari și mai adânci.

Altfel stă însă lucrul cu cuvântul scris și tipărit. Acesta trece prin două cenzuri, foarte severe când e vorba de oameni conștienți de importanța cuvântului menit să rămână. Mai întăiu e autocritica scriitorului, care se va strădui tot-

deauna să dea scrisului său conținutul și forma cele mai superioare ale gândirii sale. După aceasta vine cenzura aceluia care are față de opinia publică răspunderea celor publicate și care prin puterea sa de cântărire hotărăște soarta publicațiunii ce o conduce. Aceste două cazuri fac ca cuvântul scris și tipărit să aibă o deosebită înrăurire asupra opiniei publice, care are posibilitatea să cântărească cu răgaz cele cetite și să și-le însușească sau să le respingă. În modul acesta orice publicațiune este supusă unui continuu examen, care întâmpină vecinic aceleași greutăți, fiindcă examinătorii ei sunt într'o necontenită prefacere, unii plecând fără a avea puțința să asigure prin ceva notele bune acordate de ei, iar alții venind fără a avea puțința să cumoașcă în dreaptă măsură ceea ce a fost înaintea venirii lor. Astfel între o publicațiune și opinia publică există vecinic cazul unui compromis.

Dar tocmai faptul acestui vecinic amenințator compromis face ca valorile să se selecționeze și să răsdată ce e bun, iar ce e rău să cadă.

Făcând acum un bilanț al celor trei ani de existență a revistei noastre putem constata cu satisfacție, că publicațiunea aceasta a corespuns unei adevărate necesități a timpurilor de azi, căci opinia publică ne-a încurajat chiar dela început dându-ne tot concursul ei. „Societatea de mâine“ și-a putut da chiar dela început acea organizație de răspândire și administrație, grație căreia ea toată vre-

mea a putut avea o situație materială asigurată, nefiind nevoită a se milogi nici unui guvern și nici unui partid. Se înțelege, că prosperitatea Societății de mâine este în funcțiune de prosperitatea economică a societății. Înainte cu trei ani nu băntuia criza de astăzi. Casele de comerț făceau o altă publicitate. Numai vechimea, tirajul, buna noastră organizație și simțul de platnici regulați al majorității devotaților noștri abonați ne stau în ajutor să facem față enormelor dificultăți de astăzi ale tiparului și ne ajută să putem garanta aceeași apariție regulată, ca și în trecut.

Mână în mână cu consolidarea materială a mers și perfecționarea redacțională. Ajunge să aruncăm o privire asupra sumarelor celor trei ani ca să ne convingem despre varietatea și multilateralitatea chestiunilor tratate de scriitori cu reputație și cu autoritate de specialiști.

Evident că revista noastră a avut chiar la început un program bine definit, dar nu e mai puțin adevărat, că acest program a trebuit să fie nu numai consolidat și perfecționat, ci în multe privințe lărgit și pe alocurea chiar modificat. Am ținut ca în cadrele largi ale acestui program coloanele revistei să fie o tribună liberă, dela care să se poată manifesta principiul și păreri chiar contradictorii. Scopul și rostul nostru n'au fost de-a impune una sau mai multe doctrine, ci acela de-a canaliza și concretiza în forme mai precise manifestările vieții de azi sub toate aspectele ei de interes general. Având totdeauna în vedere fântele mai îndepărtate ale oricărui principiu de viață, n'am întrelăsat nici odată să dăm toată atențiunea și chestiunilor de actualitate. Apariția noastră regulată ne-a dat posibilitatea de-a urmări de-aproape aceste chestiuni.

Astăzi când începem al patrulea an de muncă greu în ogorul publicisticii românești putem anunța cetitorilor noștri, că drumul pe care am pornit e bine așternut și fântele spre care năzuim sunt precis definite. Astăzi știința sociologiei a ajuns un factor important în toate domeniile vieții. Fără ajutorul ei nu se poate rezolva azi nici una din marile probleme care preocupă lumea întreagă. Și e trist să constatăm că nicăiri nu s'a făcut pe tărîmul acesta așa de puțin ca în țara noastră. Din cauza aceasta treburile publice nu merg cum ar trebui, fiindcă în primul rând legislația noastră de după războiu nu s'a făcut pe baze de cunoaștere precisă a situației reale.

Cetitorii noștri au putut vedea din anchetele făcute de d. I. Clopoțel în Munții Apuseni, și publicate în această revistă, în ce situație de plâns se găsec inubiții dar nenorociții noștri Moți. La această tristă situație e în primul rând de vină legislatorul de după războiu, care a creiat legi pe seama unor regnuri și a unor oameni pe cari nu-i cunoștea. Și cazuri analoge cu acela a Moților mai avem multe în țara noastră.

Răul acesta trebuie îndreptat și revista

Societatea de mâine cu toți colaboratorii ei se vor pune și mai dinadins în serviciul cauzei. Ca să poată lucra cu mai mult rezultat ei au înființat societatea „Mișcarea social-economică”, ale cărei statute au fost publicate în această revistă. Membrii acestei societăți s'au organizat în toate centrele mai importante din țară și și-au început activitatea. Un punct principal din programul activității în anul curent e studierea prin anchete la fața locului întău a stărilor Munților Apuseni, căci dorim cu situația reală a Moților să fie odată pusă bine la punct, ca pe baza materialului ce se va strânge în modul acesta guvernării și legislatorii noștri să poată procedea la rezolvarea definitivă și echitabilă a urmașilor lui Horca și Avram Iancu. Pe urmă activitatea se va întinde asupra populației muntenesti și a celei din târguri.

Pentru anul ce-l începem cu acest număr ne vom lărgi activitatea luând în cercul preocupărilor noastre și problema meseriașilor, de cari, recunoaștem, nu ne-am ocupat îndestulitor până acum. În

viitor vom da în ultimul număr al fiecărei luni bogate informațiuni speciale pentru meseriași, în care vom publica material în legătură cu această problemă.

Reunimile de meseriași și peste tot micii noștri meseriași, industriași găsec în Societatea de mâine un razim solid al năzuințelor lor.

O cronică regulată a publicațiunii noastre va fi consacrată capitalei țării, căci voim ca cetitorii noștri să cunoască mai adânc și mai temeinic viața Bucureștilor, care dă, ca orice capitală, îndrumările în chestiunile mari ale vieții de stat.

Incolo, vom rămânea și mai departe un organ de înfățișare în primul rând a aspectelor, realităților și frământărilor marelui provincii a Ardealului.

Pentru anul viitor ne-am îngrijit ca asupra publicațiunilor de orice fel să se facă dări de seamă cu caracter informativ și critic. Rugăm prin urmare pe domni autori și editori să ne trimită publicațiunile lor în câte două exemplare.

Horia Trandafir

Discuții și recenzii

Zile trăite de episcop R. Ciorogariu, (Oradea 1926, tip. Diecezană, 520 pagini, 350 lei).

Literatura culturală și politică a Ardealului s'a îmbogățit cu o carte rară. Darul înăscut de scriitor al părintelui episcop dela Oradea ne-a dat memoriile cari luminează epoca sbuciumărilor noastre epocale între anii 1914 și 1926. Cele mai de seamă întâmplări — și puține pagini ale istoriei mondiale vor fi atâtea de încercate de evenimente ca cele ale anilor pomeniți — sunt zugrăvite cu acea artă deosebită care constituie privilegiul talentului. Cu toată vârsta celor șapte decenii, părintele episcop își păstrează sprinteneala, spontaneitatea și vigoarea publicisticii pe care a profesat-o totdeauna. „Zile trăite” au o deosebită valoare documentară, dată fiind personalitatea autorului, pentru că se întemeiază pe bogăția și varietatea însemnărilor de jurnal. Cartea este o interpretare plină de personalismul puternic al celui ce-și trece prin retorta judecății sale clare orice eveniment. Câtă emoție, câtă frământare, cât chin închid aceste pagini în care se prelinge simțământul colectiv al unei națiuni în frontierele sale sufletesti! „Zile trăite”, în paginile 178—267 și 297—324, cuprind o vastă monografie a evenimentelor celor două revoluții în Biharia. Până la pag. 177 se înfățișează aspectele războiului mondial și, cu foarte multe detalii, lupta dârză a bisericii românești contra zonei culturale și a încăleării autonomiei sale către guvernele oligarhice dela Budapesta; multe înfățișeri ale războiului la sate (pp. 39—40 îndeosebi) și pagini interesante cu privire la personajul de tristă memorie Mangra „cel mai nenorocit om”.

Bine a făcut părintele Ciorogariu că a grupat în acest volum articolele sale din foile bihorene, circularele și pastorelele sale până la zi, căci ele au o dublă valoare: documentară a vremilor și literară propriu zisă.

Cu o ușurință de expresie proprie spiritelor fecunde, autorul însemnează cu fidelitate cele văzute și trăite.

Prin „Zile trăite” părintele Ciorogariu, indiferent de ideile ce profesează, se așează definitiv în galeria marilor scriitori ardeleni. Pentru cei cari l-au cunoscut era mare și fără acest volum, pentru că-i cunoștea activitatea laborioasă și anonimă; pentru publicul mare și pentru istorie însă se făcea necesară apariția volumului însuș.

Lucrările institutului geografic al Universității din Cluj, vol. II, 1926.

„Societatea de mâine” a susținut cronici și colaborări număroase cari s'au ocupat cu activitatea științifică a profesorilor, a laboratoarelor, a seminariilor universitare. Grație spiritului metode de muncă în șase ani universitatea românească și-a legitimat suficient rațiunea de existență și și-a făurit un prestigiu recunoscut peste frontiere. Ca un model de activitate colectivă științifică a servit în primul rând Muzeul limbei române, care editează *Dacoromania*, grandioasa enciclopedie filologică, și rând pe rând seminariile au creat acelaș tip de migăleală savantă, în frunte cu seminariile istorie, geografic, botanic, pedagogic, medical, ș. a.

Pe noi ne interesează acea latură a activității universitare care reflectează mai multe fenomene sociale și ajută o intro-

speciune mai sigură în structurile societăților.

Și sub acest raport suntem astăzi fericiți, că ne-a ajuns în mâni volumul al doilea al lucrărilor seminarului de geografie. Seminarul își pregătește un grup de cercetători cu metodă sigură nu numai în domeniul pur geografic, ci al geografiei umane însăș scrutând raporturile dintre atitudinile și formele terenurilor și viața omului.

Preciziile întocmirilor gospodărești, descrierea ultimelor obiecte de îmbrăcăminte a ocupației, a fenomenelor de transumanță și migrațiune interesează deosebit de mult. De aci până la încorporarea unei fizionomii sociale și economice este numai un pas. Țara Hațegului, munții măr-

ginenilor, topografia săcuimii sunt cercetate cu aparat științific și sunt de actualitate pentru oricare om care vrea să întreprindă acțiuni de ameliorare obștească; deci mai mult folos ar putea trage de aici însuș omul politic — dacă acesta ar fi un adevărat intelectual, precum nu este.

Scriitorii geografi cum este grupul institutului de geografie Cluj ne pot da cel mai prețios sprijin în anchetele noastre (dorim să se înscrie în „Mișcarea social-economică”) care se îndreaptă în primul rând spre populația muntenească — cea mai nenorocită, mai bătută de toate vânturile mizeriei...

Ion Clopoțel

ARDEALUL VECHIU

Clasele sociale ale Ardealului vechiu

Ardealul vechiu a avut în epoca feudalismului, aceeași structură socială, ca și toate țările europene. În Ungaria diferențierea în clase s'a început încă din veacul XI. Inceștinarea ungarilor și contactul lor cu popoarele occidentale, cari aveau o organizație de stat și socială fixată, au accelerat această diferențiere. Aci la noi, procesul s'a făcut mai târziu. Ardealul, prin situația sa geografică, a ajuns sub deplina dominație a ungarilor numai mai târziu. Voivodatele ardelenene aveau o organizație aproape autonomă. Deși în dependență politică de regii ungari, totuși aici în Ardeal se ducea o viață patriarhală, c'o pătură rurală economică independentă. Tiparele vieții feudale s'au introdus aici se pare numai mai târziu prin veacul XIV și mai ales XV și XVI. Prin colonizarea Ardealului cu sași și unguri s'a creat și aici o clasă dominantă, care a schimbat radical aspectele vieții social-economice. Coloniștii sași au întemeiat orașe. Aceste nu au fost atât un factor de culturalizare, cât mai mult un factor de feroce exploatare a maselor noastre rurale. Urbanismului săsesc i-s'a juxtapus ca tendință politică, elementul unguresc privilegiat. Și așa s'a săvârșit forțat diferențierea socială a elementului etnic ardelean. Orașele ne-au dat burghezia. Ungurimea ne-a dat nobilimea, iar elementul rural românesc ne-a dat clasa iobagilor. Și era firesc să fie așa. Invadatorii au găsit aici masse rurale incoerente aproape lipsite de o organizație politică și militară unitară. Ei reprezentau o cultură și mai ales reprezentanța forța simbolică, conștientă și tenace, a coroanei regale ungurești. Poporația băștinașă a Ardealului neavând pe ce se răzîmă, a fost ușor aservită, și politică și economică, de către elementul etnic invadator. Deoparte privilegiatului, de cealaltă desmoșteniții.

Pentru veacurile anterioare veacului XVIII nu avem situația numerică a diferitelor clase. Conscriptiile se încep abea cu veacul XVIII, cu Iosif II. Ce se făcea mai înainte e defectuos și se referă nu-

mai la populația contribuabilă.

În Ungaria, după conșcripția austriacă din 1737, era tot al 20-lea om nobil, iar în Ardeal tot al 23-lea.

Conșcripția din 1772 ne dă următoarea repartizare a populației ardelenene după clase:

1. Familii de nobili 29, 510.
2. Familii de orașeni 92,749.
3. Familii de iobagi și de zileri 181,027.

Mai amănunțite date ne dă conșcripția din 1829. Aici găsim o repartizare după comitate. Redau cifrele sumar ale Ardealului întreg: Preoți 4911; nobli 68825; funcționari 3289; orașeni 72390; țărani 1,710.986. Total 1,860.401.

Unii statisticieni unguri află de defectuoasă conșcripția aceasta. O acceptă mai bucuros pe cea din 1772. Luând-o pe aceasta ca bază, stabilese cu aproximație numărul proporției întregi. Nobilime, preoțime, funcționari 200,000; orașeni la olaltă cu săcuii 700,000; țărâtime fără pământ 1,400.000.

Pentru anul 1843 avem repartizarea populației după profesiuni: Preoți: romano-catolici 558; greco-catolici 1505; protestanți 1672; greco-orientali 1048; profesori 143; învățători 1046.

Întreg corpul didactic se ridică la 1189. Număr uimitor de mic pentru întreagă populația Ardealului. Dar cine își bătea capul pe acele vremuri cu cultura? Plata învățătorilor era așa de mică (300 floreni), încât erau siliți să se îndeletnicească și cu alteeva, ca să poată trăi. „În Ardeal trăiesc așa de puțini oameni numai din învățătură, spune un scriitor contemporan, încât s'ar părea că întreagă țara știe atâta de nu mai are lipsă să învețe“.

Funcționari și servitori de oficiu 4508; medici 69; comercianți aproximativ 4000; fabricanți cu membri de familie cu tot 1000.

Fabrici mai mari abia erau câteva. Așa erau: 3 fabrici de zahăr, 7 fabrici de sticlă, 2 fabrici de vase, 18 mori de hârtie, 2 fabrici de țesătorie.

Numărul *industriașilor* se cunoaște mai

precis. După conșcripția „gubernială“ din 1843 erau 52,981. Nu erau socotii aici ajutoarele și membrii de familie. De asemenea nici băieșii, cari erau aproximativ 10,410. Nu țiganii meseriași și maeștrii de pe sate.

Dăm mai la vale conspectul celor mai însemnate meserii:

Măcelari 1353; morari 3124; brutari 903; grădinari 349; pescari 716; ferbători de vinars 2614; crășmari și bucătari 712; hoteliști 3592; friseri 141; dogari 858; geamgii 756; hornari 141; săpunari 172; olari 300; mecanici 299; eroitori 1618; cismari 4445; măsari 952; tapețieri 300; pălărieri 327; funari 323; jocari 1810; dubalari 1317; curelari 438; peptănari 311; curelari 132; rotari 808; birjari 799.

Majoritatea absolută a populației Ardealului o formează *poporația agricolă*.

După conșcripția din 1772 numărul familiilor cari trăiau din agricultură era următorul:

Familii de agricultori liberi 50.954; familii de iobagi 114.702; familii de zileri 54.864; familii de soldați grănițeri 23.077. Total: 243.597.

Numărul familiilor din întreg Ardealul era, în 1775 303.286. De unde se vede, că $\frac{1}{3}$ părți trăiau numai din agricultură. Restul de 60.000 trăiau din băieșit, din meserii, din funcțiuni ș. a.

Pe un membru de familie se venia, din suprafața cultivabilă, abia un jug. cad. Să nu ne mire, dacă în condițiile de agricultură de atunci traiul era greu, era aproape „mizerabil“.

În afara de populația civilă, Ardealul mai avea și *poporația militară*. Era miliția de graniță. În total 9 regimente cu 11.532 oameni.

Din cifrele de mai sus se evidențiază structura societății vechi a Ardealului. Pe blocul mare al țărănimii se ridică clasa privilegiată a clerului și a preoțimii. Cerințele noi centralizatoare ale statului și viața urbană au început să creeze alte două clase: pe cea de mijloc, a comercianților și a industriașilor și pe cea a funcționărimii. Urbanizarea și birocratizarea vieții publice a sporit tot mai mult aceste clase și ca număr și ca importanță. Nobilimea, prin desființarea iobăgiei a fost absorbită, în majoritatea ei absolută, de mecanismul birocratic al statului. Statul unguresc și-a întărit în felul acesta, resorturile publice printr'o clasă de funcționari etnicește omogenă. Clasa urbană și-a pompat elementele din păturile rurale ungurești și din elementul evreesc flotant. Elementul românesc a fost exclus din această circulație creatoare de noi, de moderne energii social-economice. S'au așezat bazele unei vieți noi peste noi și fără de noi. Noi n'am fost nici urbani, nici birocrati. În angrenajul vieții moderne noi nu putem intra decât prin lărgirea și complectarea structurii noastre sociale. Aceasta se va face prin crearea unei clase urbane și birocratice, omogenă etnicește și culturalicește cu clasa noastră rurală.

Petru Suciu

SUPLIMENTUL LITERAR

Noaptea s'a oprit la fereastra mea

Noaptea s' oprit la fereastra mea
și mă privește cum m'a privit de treizeci și cinci de ani...
m'a privit în leagăn, mă privește-acum pleșuv și osteni...

tăcere... s'aud freamătele gândului
și 'n freamătele sobei freamătele codrului...
muncă dârză, leneviri adânci, visuri de înfrățire,
sete de-a fi mai drept și mai bun...

în rafturi de stejar din străvechi codri ardelenesti
am înfrățit apusul cu răsăritul
și miazăziua cu miazănoaptea:
francezul odihnește lângă neamț,
parcă Rinul n'ar fi curs între ei niciodată...
slavul, ungurul, românul
uită care-a fost sluga și care stăpânul;
uită c'au sângerat și s'au sfâșiat întreolaltă,
pentru sdrențe de pământ,
ațâțați de uri, cari nu erau ale lor,
ca de năprasnice rachiuri scump plătite...

între ei mă simt și mai adânc al neamului din care sunt
și totuș, frate bun cu ei și cetățean al lumii 'ntregi, —
om al pământului românesc,
care răspunde deschis,
celor ce trec pe lângă câmpul osteneții lui și dau binețe,
om gata să-și împartă pâinea și-apa cu oricine
făr' să 'ntrebe cine-i, unde merge, de unde vine;
om cu ușa deschisă, cu masa 'ntinsă, cu vorba verde,
ce 'n dăruiri se crește și se pierde...

Așa întreg, slobod,
m'amestec în vorbele lor,
ca 'ntr'un sobor
de 'nțelepciuni uscate și pleșuve
un sănătos, fraged, simplu proverb românesc...

A. Cotruș

Intr'o țară *)

— Povestire de Crăciun —

Împăratul acelei țări, era foarte supărat...
Stătea îngândurat în jilțul de aur și-și simțea inima inveninată. Dusese război cu slavă mare, biruise pe dușmani, — se întorsese acasă, — și-și făcuse puterile în fapte frumoase și vrednice, necontentit... Și țara lui era bogată în tot felul de lucruri, — și frumoasă cum puține țări erau în lumea întreagă. Durerea lui era alta, — și adâncă, cum e fântâna pustiului. Supușii lui se învrăjbeau între sine, ca lupii... Nu era zi, nu era clipă lăsată dela Domnul cel din Ceruri, să nu audă de vreo cruzime, de vreo rupere, de vreo zavistie, sau măcar de-o bărfală, între scumpii lui supuși, pentru care trăia o viață de jertfă și de necontentite năzuințe bune și calde...

O bucată de vreme, a crezut că toate acestea vor trece, — că se vor ivi din nou

* Din „Povestiri de noapte“.

Culmea, abisul

culmea, abisul
fapta și visul,
pământul, văzduhul,
sângele, duhul,
clipa, veșnicia,
ele-mi cresc, îmi răpesc bogăția
și-mi străfulgeră zădărnicia...

sărac, bogat
stăpân și-argat,
milostiv, crunt
m'ascult, mă înfrunt,
crivăț, zefir
cresc, mă resfir,
între diavol și-inger
mă sfâșiu și sânger...

pe schele de gând în urcușuri, posac,
mă nalt 'naintând; belșug sunt când tac,
cu mine luptând cu mine mă'mpac,
năprasnic și blând, bogat și sărac...

sunt ciasuri când gândul mă face nabab,
cerese vistiernic,
darnic, puternic,
tiran și slab,
dăspot vremelnic
vremelnic nabab...

de-avântu-mi titanic atunci mă 'nfior,
parcă 'ntreg globul mi-ar fi sub picior
pe-o lume în care trăesc, lupt și scapăt
ca pe-o moșie fără de capăt....

A. Cotruș

ale tristeților nemărginite...

Dar, într'o zi, împăratul chemă la sine patru păsărele, care chirăiau pe streșina pavilionului de vară, din curtea palatului.

Zise rândunicii:

— „Rândunică sprintenă și iute, du-te neîntârziat în ținutul de rouă al munților înalți, — soarele de acolo, înseninarea nemărgenirilor și ad'o repede aici, în împărăția mea, pentru rușinarea supușilor mei...“

Zise vrăbioarei:

— „Tu, vrăbioară chirăitoare, du-te pe marginea apelor întinse, scaldă-ți penele în unda lor și adu aici picătura de dragoste, care trebuie supușilor mei...“

Zise măcăleandrului:

— „Tu, cântărețul copiilor și prinsul capcanelor lor, du-te repede în poenile cele largi, pe care stau așternute covoare moi de iarbă și adu supușilor mei, un bob de cântare, cu care ei să uite de necazuri...“

Și mai zise împăratul, unui ciocârlan:

— „Iar tu, ciocârlan moțit și neastâmpărat, du-te în lumea furnicilor, a albineilor și a castorilor, — stai de vorbă cu

toate aceste viețuitoare ale lui Dumnezeu, și adu de acolo, un fir de înțelepciune pentru supușii mei..."

Și cele patru păsărele au plecat...

Dar corbii, care stăteau la răscrucea drumurilor, au aflat de gândul împăratului, — și, pe când cele patru mesagere ale soarelui se îndreptau spre încântatele ținuturi, — ei, — corbii — le-au eșit înaintea... Și ce mare greutate e pentru un corb să sugrume o păsărică?!... Patru corbi, câte niște vulturi, sugrumară cele patru păsărele...

Și împăratul aștepta mereu, privind către zăbranicul de aur al zării... Nu mai vin, — nu mai vin...

Intr'o zi însă, privirea lui se sprijini pe patru puncte negre care călătoreau în zare, spre împărăția lui... O neasămuită bucurie se iese în sufletul împăratului... Vin, — vin soliile zărilor...

Dar curând, o neliniște se cuibări în sinea lui: Dacă ar fi fost păsărelele trimise de el, trebuia, ca atât cât erau acum în zare, să fie ajunse acasă... Dar așa?!... Punctele negre erau de mărimea păsărelelor și încă erau departe... Lăsa capul pe mână și-și simți launtrul cutrierat de presimțiri amare... Când ridică privirea, văzu patru corbi... Ca patru bucățele de iad negru, paserile disperării se așezară pe streșina pavilionului de vară din curtea palatului...

Zise un corb:

— „Zădarnic aștepți, împărat nebun ce ești, bobul de înseninare... Nouă mări și nouă țări a umblat rândunica și a murit fără să dea de țara înseninării..."

Zise alt corb:

— „Nebun e omul care mai crede că se găsește undeva picătura de dragoste... Vrabiorul prea-mălțimei tale, zace mort pe o

gramadă de bălegar..."

Zise al treilea corb:

— „Smintită este ființa omenească, încrezătoare că s'ar mai afla undeva boaba nestemată a cântării... Azi omenirea urlă, nu cântă... Măcăleandru copiilor s'a prăpădit pe pustiul vânturilor..."

Și zise al patrulea corb:

Cât despre fiul de înțelepciune pe care, împărat neghiob ce ești, aștepți să ți-l aducă ciocărlanul moțat, — ia-ți nădejdea... Nicăiri nu se găsește asemenea ciudățenie..."

Și corbii croncăniră: cronc-crone-crone...

Iar împăratul, se prefăcu în stană de piatră, și așteaptă de-atunci mereu să vină cele patru păsărele, din zările nemișcate...

Dar păsărelele nu vor mai veni nici odată...

Al. Lascarov-Moldovanu

Către tinerimea romană *)

după Horatius.

Cinstita sărăcie s'o știți purta râzând...
Căliți-vă în lupte puterile grozave
Cu lancea'n dinți în urma dușmanului gonind,
Trăsnind cu pumnul'n munte, svârlind în mări furtuna.

In ploii, în ger și 'n foame, să fulgerați sălbateci,
Încărunțit de groază dușmanul să vaștepte
Pe ziduri asaltate... iar mame și fecioare
Să urle pe dușmanul, care s'ascunde'n temple:

De ce-ați tulburat lei, cari vin răcnind în salturi
Ei macină cu dinții cetățile de veacuri!
Le clocotește 'n vine puterea milenară
Și blăniile sburlite le sunt scaldate'n sânge!

Chiar zeii sunt în stare să moară pentru țară!
Căci mai frumoasă moarte nu-și poate cere nimeni!
De fuga rușinoasă rând iadurile'n hohot,
Vă vor opri din fugă fecioare cu pumnale.

Virtutea vă deschide a cerurilor poartă,
Glorii văncunună și-aici și'n veșnicie.
Chezășuiți viața de veci a țării voastre
Dacă stropiți cu sânge mantia ei regală.

Iar stârvurile celor opriți și uciși de mame
Nici câinii nu le gustă, de i-ar ucide foamea.
Vor sgribura toți lași neîngropați de nimeni
Și nu vor avea moarte în chinul fără nume.

*

Dar voi aveți și-o lege: credința din strămoși...
In casă-am bicioi de flacări să ardă'n ochi pe toți,
Ce-ar încerca să rădă de legea strămoșească;
Voii blestema pe Zeus de-ar fi să-i miluiască...

Dar cerul sfânt, stăpânu nu va erta păcatul!
Il va țări de plete, dacă l-ar erta
Ne-om strânge toți în temple, surori, părinți, bunici,
Fom sfărâma altare... ne-om gătui pe rând.

* Din volumul „De profundis“ apărut de curând.

O. Hulea

Țara minunată

Din Spania spre mâna dreaptă
Pe mare cine se îndreaptă
Plutind puțin ajungi îndată.
In țara cea mai minunată.
Oriunde 'n lume trăiesc oameni
Cu ea nu-i țară s'o asameni;
Frumos, ce-i drept, e paradisul,
Dar țara asta 'ntrece visul!
In paradis ce găsim noi?
Doar flori și ierburi de-orice soi;
Chiar de e fericirea mare,
Nu-i băutură nici mâncare,
Nici vin, nici bere nu-i măcar,
Iți stâmperi setea cu-apă doar;
Nici nu găsești vre-un tovarăș
Când ai băut să mai bei iarăș,
Nu-s decât sfinți evlavioși,
Grozav ar fi de plicticoși!
Însă în țara minunată
Mânânci și bei doar ziua toată,
Mâncarea-ți mulțumește gura,
Dar și mai bună-i băutura!
Și oricât e ziua de mare
Golești într'ună la pahare,
Și bei vin bun când te-ai sculat
Și bere când te culci în pat,
Deși nu-i noapte niciodată
Ci doar o zi neîncetată.
Nici moarte nu-i, ci viață'n veci,
Și-acolo 'ntruna doar petreci.
Nici certuri nu sunt, nici bătăi,
Acolo nu sunt oameni răi,
Nevestele nu cată price
Bărbaților cheful să strice,
Și nici bărbatul pentru asta
Acolo nu-și bate nevasta,
Și cât se 'ntinde-această țară
Nu este-acolo nici o fiară
Și nici altfel de dobitoace
Din cele care nu-ți dau pace,
Sau care ar putea să muște,
Nici lupi, nici purici și nici muște.
Nici grindină și nici zăpadă
Aici n'au pomenit să cadă
Și nici măcar v'rodată ploaie
Pe din afară să te 'nmoaie.
De-aceea 'n lumea asta toată
E țara cea mai minunată

După o poezie engleză din secolul al XIII-lea, traducere de P. Grimm.

Câteva imagini din viața lui Flammarion

Sărbătorile Crăciunului —, cu Nașterea lui Christos, — și ale Anului Nou, sunt sărbătorile închinată copilăriei.

Printre darurile ce se dau celor mici, desigur cele mai prețioase și care pot avea o mare înrăurire asupra sufletului și vieții lor, sunt cărțile.

Cărțile bune, le vor influența mintea și inima, făcându-i mai buni, deșteptându-le dorința de a cunoaște ce e bun și de folos în viață.

Printre cărțile bune, mai atrăgătoare și de recomandat sunt cele ce povestesc viața oamenilor celebri, adevărații „oameni mari”, plecați de multe ori de jos, din rândurile celor nevoiași ce și-au înălțat mintea, desvăluind tainele firei și ale vieții; ajungând binefăcători pentru omenire.

Dintr'o astfel de carte atrăgătoare* vom tâlmăci câteva pagini, în care se descrie copilăria marelui astronom Camille Flammarion, care a vizitat și admirat și țara noastră, mort nu de mult.

„La 26 Februarie 1842, s'a născut la Montigny — le — Roi (Franța) un băiețel, pe care îl numără Camille; la 8 Iulie, același an, se întâmplă cea mai importantă eclipsă totală din secolul XIX, iar peste 82 de ani, micul Camille, ajuns ilustrul astronom Flammarion, îmi făcea onoarea să mă primească la el, în admirabila sa proprietate dela Juvisy...

Marele savant mi-a povestit pentru voi, scumpii mei mici prieteni, povestea cea mai extraordinară — o poveste ce pare scoasă din cărțile cu chipuri și din basmele cu zâne...

Părinții lui, — ar fi prima „poză“ — erau niște plugari de treabă; ei locuiau la Montigny, un sat drăguț din Franța, unde aveau, cum se zice, un „mic avut“: o casă frumoasă, o grădiniță cu legume și pământul ce-l aveau dela părinții lor, podgoreni și plugari și ei...

Ei aveau patru copii frumoși, — doi băieți, două fete — dar cel mare; Camille, nu semăna cu frații lui și nici cu alți băieți din sat.

Nu-l vedeai niciodată alergând sau să se joace sau să se trântescă, și singura lui plăcere părea să fie să se plimbe singurel, pe câmp, oprindu-se la tot pasul, ca să observe și să admire natura.

— Totul mă interesa în jurul meu: o floare, o stea, o piatră, un fir de păi... Și n'am avut niciodată alte jucării decât din astea... dar ce jucării, nu-i așa, că-s doară dela Bunul Dumnezeu!...

Buna Doamnă Flammarion, deși nu era decât o țărăncă, era totuși destul de inteligentă și fină, ca să răspundă adesea înțeleptește la întrebările micului ei băiat și ea îi aranja la 1847, o găleată plină cu apă în curtea lor, ca să-i arate micuțului Camille o eclipsă parțială de soare ce se produse atunci...

— Mă întrebi, care e cea mai veche dintre amintirile mele din copilărie. Iată-o. N'aveam pe atunci decât cinci ani, dar mi-o reamintesc ca și când ar fi de eri. E una din cele mai frapante din tinerețea mea: priveam, poate, pentru întâia dată cerul, înțelegând nenunțatele-i mistere; era prima oară că mă întrebam unde eram, pe acest pământ...

* Jaboune: „Les Grandes Hommes, quand ils étaient petits“ — Edit. E. Flammarion. Paris.

Micul Camille Flammarion alergă să-l întrebe pe învățătorul satului, care nu putu satisface desigur, decât foarte slab, curiozitatea lui, dar care îl pofti să vină la școală: viitorul astronom, după câteva zile, intră în școală...

El se arată numai decât ca un mic muncitor înflăcărat, înverșunat, neobosit și muncat. Camille Flammarion era, cum zice școlarii, „primul la toate“.

— Intr'o zi, povestește el, (aveam șapte ani), prefectul veni la Montigny, prefectul consiliului de revizie. El trecu pe la școală și întrebă pe învățător dacă ar putea să-i asculte pe școlari. „Care e partea din program pe care o cunosc ei mai bine?“ întrebă el.

„Și învățătorul răspunde: „Domnule prefect, puteți pune aci toate întrebările ce v'ar place: e unul care e în stare să răspundă la toate“.

„— Adevărat, zise prefectul, care-i acest mic savant?...“

„Profesorul chemă: *Camille Flammarion!* Și eu mă urcai, roșu de plăcere, pe catredră lângă el...”

...Când vă spuneam că copilăria lui Camille Flammarion fu ca un șir de „poze“.

Unde întâmplarea sau norocul rostește bine lucrurile

...Dar iată acum basmul cu zâne.

Când primele lui studii fură sfârșite, adică atunci când învățătorul din Montigny îi spuse că nu mai avea nimic ce să-l învețe.

Camille Flammarion intră într'o clasă din micul seminar din Langres ca să-și prepare baccalaureatul. — El avea atunci nouă ani...

— Visul mamei, nu-i așa, îmi explică marele savant, era să ajung poet... ca preotul din Montigny. Era, pe-atunci, cea mai republicană dintre meserii, pentru că cel mai umil putea să ajungă, în cariera aceasta, până la cele mai înalte demnități... Buna mea mamă mă vedea deja episcop sau papă... Soarta a hotărât altfel...

Peste cinci ani, într'adevăr, un grav eveniment turbură cu totul viața lor: ei perdeau într'o afacere nenorocită, tot „micul avut“ ce posedau; copiii fură retrași din seminar și aduși de părinți la Paris, ca să se apuce să-și câștige traiul.

— Îmi plăcea desemnul: intrai ca ucenic la un gravor.

„Dar nu voii să-mi părăsesc cărțile... Timp de doi ani, muncii deci ziua ca lucrător și noaptea ca student.

„Cum se sfârșea ziua, urmam, după cină, toate cursurile libere și gratuite ce existau pe atunci: și apoi, spre ora zece, intrând acasă, mă puneam să citesc sau să scriu; Dumineca, zilele de odihnă, erau consacrate vizitelor de studii la „Jardin des Plantes“** sau în muzee; și astfel, câștigând puține parale puteam să continui să învăț.

„Dar acest regim mă obosi: la șasesprezece ani, căzui bolnav: și asta fuse, vezi mata, cel mai mare noroc din viața mea...

Ca să îngrijească pe tânărul Camille, intr'adevăr, trebuiri să cheme un doctor. Fu doctorul Fournier. Flammarion nu i-a uitat numele.

Doctorul, după ce-i dădu îngrijirile necesare micului ucenic gravor, zări pe masa

** Muzeu de istorie naturală, cu colecții de plante, animale vii și împăiate, fosile, minereuri, etc.

modestei odăi, un enorm manuscris, de peste 500 pagini: *Cosmologie universală*, cu o prefață în latinește...

— Ce-i asta? întrebă el pe bolnav...

— E o carte scrisă de mine... răspunde Camille Flammarion.

Doctorul se puse mai întâi pe răs, dând din umeri; apoi citi câteva șire din carte; el întrebă mai deaproape pe băiat și își dete seama repede că se găsea înaintea unui copil universitar:

— Știi latinește, micule?

— Știu.

— Ai făcut matematici?

— Da.

— Ai studiat astronomia?

— Mult.

— Ți-ar place să intri la Observator?

Era visul întregii lui copilării...

Doctorul Fournier era prieten intim al directorului Observatorului, Le Verrier, el îi vorbi de tânăr, îl recomandă cu căldură; Camille Flammarion trecu strălucit un mic examen repede. Săptămâna următoare, la 16 ani, el intră la Observator, calculator.

Peste câteva luni, el publica prima-i lucrare; la 18 ani, era celebru...

Și când ajunse la regiment, la douăzeci de ani, fu întrebat dacă era fiul marelui Flammarion...

Căci, în 1862, Flammarion era deja un nume mare...

Exemplul lui Camille Flammarion

După ce mi-a povestit această admirabilă istorie, ilustrul astronom se ridică.

— Pentru că te interesezi de amintirile din copilărie, am să-ți arăt ceva: întâia carte pe care am avut-o.

Intr'un colț din biblioteca sa, Camille Flammarion luă o carte mică, modest legată: *Evangelium*; le deschise la prima pagină și-mi arată trei linii scrise de mână, cu un scris mic de copil: *această carte aparține lui Camille Flammarion, 1847.*

— Aveau pe atunci cinci ani. Pe urmă mi s'au dat și am cumpărat multe alte cărți; am peste 10.000 și unele au oarecare valoare. Dar pe asta o regădesc întotdeauna cu mai multă emoție; ea îmi reaminteste atâtea lucruri...

— Și prima carte pe care ați scris-o, o aveți și pe aceea?

— N'o mai am, dar mi-o amintesc încă. Sunt totuși de atunci, de când am scris-o, șaptezeci și cinci de ani...

Și Flammarion surăse:

— Aveau șapte ani și era o mică lucrare despre *semnele zodiacului*...

Plimbându-mă cu ilustrul astronom, în parcul de neuitat, ce-l poseda la Juvisy, — un parc istoric pe unde trecură toți regii Franței după Ludovic XIV — nu m'am putut stăpâni să-l întreb care era taina sănătății sale admirabile, a puterii sale de muncă și a seninătății sale.

— Dela vârsta de cinci ani, mi-a răspuns, am muncit regulat zece ceasuri în toate zilele. N'am cunoscut altă plăcere decât studiul naturii. Și n'am fost niciodată ambițios...

Și Flammarion surăse iar:

— Când privești cerul cel mare, vezi mata, cum ai putea fi ambițios?...

(Tradus de El. Dr. D. Olariu)

Cluj.

Toată lumea citește:

**Revoluția din 1918 și Unirea
Ardelului cu România** ● ●
de: ION CLOPOTEL   Prețul Lei **100**

Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna“ din Sibiu (2)

„Tribuna“ începe să apară în primăvara anului 1884, în acelaș an, în care italianul Cazzavillan face să apară la București ziarul de informație, cu ilustrații, *Universul* iar Gheorghe Panu scoate ziarul „de opinie publică“ *Lupta*, la Iași deocamdată, căci peste doi ani îl va muta la București, și în acelaș an apare, tot la București, oficioul partidului liberal *Voința Națională*. Nici nu este an mai bogat în istoria publicisticii românești din veacul trecut, dacă ținem seama de calitatea ziarelor cari vedeau lumina zilei.

Este important să cercetăm cauzele mai apropiate, cari au determinat înființarea acestui ziar „independent“ în orașul unde era centrul de directivă a vieții naționale, în toată plenitudinea ei, a Românilor de dincoace de munți.

Titu Maiorescu spune într'unul din discursurile lui parlamentare, că *Dimitrie Sturdza*, fruntaș liberal, mai târziu șef al partidului, l-a trimis pe Slavici în Ardeal, ca să înființeze un ziar prin care să formeze un curent favorabil partidului liberal aici în Ardeal. Indemnul lui Sturdza a fost o realitate, cași sfatul, în acelaș senz, al altor fruntași ai vieții publice din România liberă, și în această privință scriitorul ne lămurește pe deplin în scrierea „Inchisorile mele“⁷. Slavici avea pe atunci legături cu partidul liberal; aceasta o recunoaște și el⁸, protestând mereu totuși, în coloanele „Tribunei“, de căteori este învinuit că a venit dela București ca să facă politică loerală dincoace de munți⁹. Intrucât a susținut politica liberalilor vom vedea când vom căuta mai deaproape ideile politice pe cari le-a manifestat în timpul cât a scris la „Tribuna“, nu se poate spune însă că acest îndemn de politică de partid l-a făcut pe Slavici să meargă la Sibiu și să primească direcția ziarului ce avea să se înființeze și cu atât mai puțin că cuvântul lui Sturdza ar fi determinat însăș apariția ziarului.

Idea înființării acestui ziar este mult mai veche și ea aparține unui cerc de prieteni ai lui Slavici, dornici de a-și servi neamul prin forța cuvântului scris, purtător de lumină și de îmbărbătare în căutarea unui viitor mai bun decât prezentul. Slavici spune că în tinerețele lui, înainte chiar de a-și fi terminat studiile, a colaborat la „Telegraful Român“, foaie care și astăzi mai apare la Sibiu, fiindcă făcea parte din rândul acelor tineri — cu cari se împrietenise la Universitatea din Viena — cari voiau să continue lupta pentru lumina poporului, începută de Mitropolitul Andrei Șaguna la acest ziar¹⁰. Tinerii, despre cari vorbește Slavici, cei mai mulți cu educație germană, erau grupați în jurul vicarului Nicolae Popea și aveau de gând să ridice „Telegraful Român“ în fruntea mișcării literare din Ardeal, transformându-l în ziar cotidian. Ei au încercat să întrebuițeze ortografia fonetică, dar fiindcă la ziar n'a fost admisă, au scos un supliment pe care l-au numit „Foișoara Telegrafului Român“. Această „Foișoară“ a trăit puțin și n'a putut avea efectul dorit de imimoși tineri doritori de fericeite înnoiri. Direcția inaugurată la acest supliment literar va triumfa cu „Tribuna“.

Despre ziarul — făclie, care să lumineze drumul pentru desăvârșirea unității culturale a Românilor din diferitele provincii, supuși unor stăpâniri diferite, s'a vorbit și la serbările însuflețite dela Putna, în 1871, unde o generație întreagă a făcut legământ în cadru înălțător de veselă natură cu suflu de mărețe evocări istorice, să fie neobosiți slujitori ai propășirii neamului lor. Slavici, unul dintre organizatorii conducători ai

acestor serbări, și-a luat acolo angajamentul solemn că va primi sarcina redactării organului de propagandă a ideilor cari călăuzeau acea generație, ce se va înființa la Sibiu. Și un angajament luat între asemenea împrejurări trebuia ținut.

Mai era și o chestiune politică la mijloc, care a determinat momentul apariției ziarului. Pe la anul 1884 se părea că este posibilă o împăcare politică a Românilor cu Ungurii. Capii acestui curent de împăcare erau mitropolitul Miron Romanul dela Sibiu și Partenie Cosma, bun economist, cari împreună cu vreo câțiva intelectuali români au înființat un nou partid politic românesc — „moderat“, cu un program, care avea deosebiri esențiale față de programul adevăratului partid național al Românilor de dincoace de munți. „Moderatilor“ nu le trebuia vot universal și pentruca să nu li se poată aduce învinuirea, gratuită de altfel, că nu stau pe „baze legale“, recunoșteau fără nici o rezervă dualismul și unirea Transilvaniei cu Ungaria¹¹. Grupul de tineri, despre cari vorbește Slavici, nu aprobau însă acțiunea și ideile acestei organizații politice hibride, care nici n'a trăit, fiindcă nu exprima aspirațiile poporului românesc, și ei aveau nevoie de o *tribună*, unde să-și spună cuvântul. Au voit la început să se folosească de „Telegraful Român“ spre acest scop, dar mitropolitul Miron le-a înabușit glasul, luând foaie din mâinile lor. Ei nu și-au schimbat însă ideile, ci și-au căutat un alt mijloc de a le răspândi.

„Nu e pentru neamul românesc, în actuala lui fază de dezvoltare, mai mare nenorocire decât un simulacru de împăcare cu Maghiarii; n'au voit oamenii noștri politici s'o înțeleagă atunci (1884) aceasta, dar au înțeles-o oamenii cu bun simț practic, cari dimpreună cu noi în timp de câteva săptămâni au adunat capitalul pentru înființarea „Institutului Tipografic“, în editura căruia a apărut și „Tribuna“. Iar câteva săptămâni în urmă, conferința electorală întrunită la Sibiu s'a pronunțat contra politicii de „solidaritate“ (așa cum o înțelegea mitropolitul și Partenie Cosma, între alții), a hotărât prezentarea memorandumului, a făcut loc pentru „Tribuniști“ în comitetul executiv al cărui președinte a fost ales răposatul Gheorghe Barișiu și din care d. P. Cosma a fost nevoit să se retragă¹².

Din toate aceste antecedente a rezultat înființarea ziarului „Tribuna“, sub direcția lui Ioan Slavici, pe atunci cunoscut ca un bun scriitor și deci cu oarecare autoritate. Este știut apoi că era vorba să i-se dea o direcție literară ziarului și Slavici putea fi o garanție pentru aceasta.

Programul ziarului, publicat în fruntea întâiului număr, apărut în 14(26). Aprilie 1884, îl iscălese în ordine alfabetică următorii 10 inși, cari trebuiesc socotiți întemeietorii ziarului. *Ioan Bechnitz*, particular în Sibiu; *Dr. Aurel Brote*, directorul băncii „Transilvania“; *Eugen Brote*, proprietar în Sibiu; *Ioan Dușoiu*, comerciant în Brașov; *Diamandi Manole*, comerciant și președinte al camerei de comerț din Brașov; *Simeon Mărginean*, avocat în Brașov; *Dr. Ioan Neagoe*, medic în Brașov; *Gheorghe B. Popp*, fabricant în Brașov; *Ioan de Preda*, avocat în Sibiu și *Ioan Slavici*, particular în Sibiu.

Un grup de bărbați, deci, cari nici nu locuiau toți în Sibiu. Dintre ei, Slavici avea funcția de conducător efectiv al ziarului, iar Dr. Aurel Brote a primit sarcina de administrator al institutului tipografic.

Un rol mare avea la „Tribuna“ *Ioan Bechnitz*, nepotul unui

⁷ București, *Viața Românească*, 1921.

⁸ În „Tribuna și Tribuniștii“, la p. 48—49 spune: „Avem noi „Tribuniștii“ legături cu partidul național-liberal din România și nu ne sfiim a o mărturisi aceasta...“

⁹ *V. T. Maiorescu*: Discursuri parlamentare, II, p. 65 și IV, p. 89.

¹⁰ „Tribuna și Tribuniștii“, p. 23 și urm.

¹¹ *V. Păcățianu*: Cartea de aur, VII, p. 142—144, iar în privința lașității politice a mitropolitului *Miron*, *V. și I. Russu Abrudeanu* și *Vasile Stoica*: Habsburgii, Ungurii și Români, p. 137 și *N. Iorga*: op. cit. p. 272.

¹² „Tribuna și Tribuniștii“, p. 33.

neguțător trecut în timpul eteriei dela București la Sibiu. Despre el Slavici spune că deși nu seria nimic în ziar totuși el era conducătorul lucrării lor.

„Om cu pozițiune materială independentă și necăsătorit, d. Bechnitz putea să-și petreacă viața lucrând potrivit cu înclinațiile sale literare, și dela întoarcerea sa din Germania el a trăit numai pentru „Telegraful Român“ și în urmă pentru „Tribuna“. El m'a înduplecat să iau sarcina de director al ziarului; el a ales numele „Tribuna“; el a hotărât formatul, literile, împărțirea, maniera de redactare, ortografia, ba chiar și limba ziarului”.

Continuând să vorbească despre Bechnitz, dă unele amănunte interesante pentru spiritul care domnea în redacția ziarului:

„Era, înainte de toate, lege, că temele pentru articole au să fie discutate, iar articolele au să fie scrise acasă, în toată liniștea, apoi cetite cu dânsul mai înainte de a fi date la tipar.

¹³ Despre ceilalți scriitori dela „Tribuna“, vezi I. Slavici: „Tribuna și Tribuniștii“, p. 38—39.

Diminețile el era cel dintâiu în localul redacțiunii, și în vreme ce noi lucram la partea tehnică, el răsfoia ziarele și ne aduna informațiuni, ne trăgea luare aminte asupra articolelor mai importante și ne dădea explicațiuni. Serile el era cel din urmă în localul redacțiunii. După ce făcea reviziunea paginilor până la cea mai mică notiță, stabileam împreună materia pentru numărul viitor și eu plecam, el rămânea să mai citească odată exemplarele de probă și să dea ordin pentru expedițiune”.

În curând șirul „Tribuniștilor“ a sporit; s'au retras unii, i-au înlocuit alții; și astfel s'au perândat la acel ziar cei mai străluciți ziaristi ardeleni ai vremii, până când, copleșit de povara greutăților materiale și slăbit de torturile stăpânirii, care sporea întruna procesele, a încetat să mai apară în primăvara anului 1903, lăsând în urma ei pe cealaltă „Tribună“, dela Arad, mai tânără, mai viguroasă și mai în stare să înfrunte greutățile condițiilor de viață ale unui ziar românesc. (Va urma)

Olimpiu Boitoș

¹⁴ „Tribuna și Tribuniștii“, p. 34—35.

Românii la universitatea din Pesta, în 1860

Între scrisorile trimise la 1860 de Ioan Maniu, rigorosant în drept la universitatea din Pesta, unchiului său Simeon Bărnuțiu la Iași, aflăm câteva, cari sunt documente prețioase, pentru a ilustra sentimentele frumoase românești, atitudinea demnă și frământările universitarilor români din capitala Ungariei, angajați în luptă dărză pe chestiunea națională, cu colegii lor unguri din acel timp.

Premiând o expunere a situației politice din vremea absolutismului, vom reproduce unele din aceste scrisori.

În cei 10—15 ani, cari au urmat după revoluția din 1848—49, Românii din Ardeal, deși n'au obținut toate, la câte pe dreptul se puteau aștepta în urma jertfelor de sânge și de avere aduse pentru împăratul, — au realizat totuși progrese frumoase pe toate terenele. Regimul absolut, care s'a înstăpânit și peste Ardeal, a adus cu sine ce e drept știrbirea multora din drepturile cetățenești (spre ex. încetșarea libertății presei, interzicerea întrunirilor etc.), dar în acest restimp (1850—1867) s'a promulgat legea urbană (21 Iunie 1854) prin care sute de mii de familii țărănești au rămas împrietărite pe moșioarele lor, cultura națională română a luat un avânt deosebit prin înființarea Asociațiunii, ambele biserici române s'au organizat, iar intelectuații români cari au avut cât de cât ceva pregătire și cunoștințe de limbă, au fost aplicați în funcțiuni publice. Faptul, că funcțiunile publice erau accesibile și fiilor de români, iar de altă parte, simțindu-se lipsa de advocați români cu trageră de inimă, cari să poată lua apărarea bieților țărani, pe cari feudalii în dorința de a zădărnici împrietărirea, sub diferite pretexte îi împoșuau pe la diferitele tribunale urbariale; au determinat pe români mai înstăriți să-și trimită copii, după absolvarea studiilor secundare, la academiile de drepturi și la universități.

Cei mai mulți dintre tinerii români, se concentră în capitala Ungariei. Aici ei aveau prilejul să se convingă din propria experiență despre curentele de idei cari frământau opinia publică ungurească și să-și fixeze punctul lor de vedere, față de tinerimea maghiară.

Ungurii în acest timp treceau prin mari frământări. Pentru ei absolutismul a fost o epocă de urgie și teroare. Austria a ținut să-și răzbune împotriva națiunii rebele, care în 1848—49 n'a pregetat să proclame detronarea familiei domnitoare de Habsburg, și să lupte din răsuputeri pentru despărțirea Ungariei de Austria. Ani de-arândul austriei au fost necesități să aplice măsurile cele mai drastice, pentru înfrânarea Ungurilor, cari deși învinși, nu voiau nici decât să se resemneze.

Atmosfera de agitație o întrețineau la Unguri în bună parte emigranții, în frunte cu Kossuth.

Kossuth, care din Turcia se refugiase la Londra, unde se aflau emigranții din diverse țări, înglobați în „comitetul european republican“ (reprezentant al Principatelor în acest comitet era Dimitrie Brătianu), nu înceta de a fomenta în mod clandestin la conaționalii săi tot soiul de conspirații și mișcări revoluționare.

Emigranții unguri din Principatele unite, erau gata chiar să împartă Ardealul cu Vodă Cuza, numai să primească ajutor împotriva Austriei. Multe din planurile Ungurilor fiind demascate, fie direct din partea organelor de siguranță nemțești, fie în urma destăinuirilor făcute de către Napoleon III împăratului Francisc Iosif I, matadorii cari au putut fi prinși, au avut parte de glonț, ori streang, ori ani de închisoare.

Adoptând ținuta de rezistență pasivă, Ungurii au ținut să se răzbune și să demonstreze împotriva sistemului de cârmuire absolutistic. Însă după luptele dela

Magenta și Solferino din 1859, după armistițiul dela Villafranca și pacea dela Zürich, absolutismul din Austria începu să se elatine. Ungurii începură să-și ridice din nou capul. Aristocrația maghiară, care, până la această dată, întrerupsese orice fel de legături cu aristocrația și curtea austriacă, prevăzând schimbarea vremii, reluă vechile legături și începu să lucreze din răsuputeri pentru înfăptuirea idealului național maghiar. În senatul imperial întregit, din 1859, chemat ca să pregătească proiecte de legi, și la care au luat parte dintre români: A. Saguna, Andrei Mocioni și baronul Petrino (Bucovina), aristocrații unguri aruncară lozinea reorganizării țărilor monarhiei pe bază istorică, considerându-le ca „individualități istorico-politice autonome“. Sub această formă ei voiau să realizeze independența Ungariei unitare.

Se schimbă și atitudinea cabinetului din Viena, în ce privește felul de a proceda față de Unguri.

Ministrul poliției, Hübner, preconiza acum de-a dreptul o apropiere și împăcare, deoarece prin aceasta ungerimea va fi determinată să contribuie de bună voie, și nu numai constrânsă de execuții militare, la susținerea statului.

Ungurii au știut să le exploateze aceste simptome de slăbiciune ale Austriei. Începând dela 1859, au profitat de toate ocaziunile, pentru a-și manifesta pe față sentimentele. Anul 1860 este un punct culminant în seria validității irentismului unguresc. Termometrul spiritului public care anima în primul rând pătura suprapusă, era, firește, tinerimea lor universitară.

În această vreme agitată, când sentimentul național unguresc isbuinea cu o vehemență elementară, neerutând drepturile și sentimentele celor de altă naționalitate, Ioan Maniu se afla în Pesta, ca rigorosant în drept. Din scrisorile lui, adresate unchiului său Simeon Bărnuțiu,

profesor universitar la Iași, ne putem face o iconă despre frământările și demonstrațiile tinerimei universitare maghiare și despre mentalitatea ungurească, iar de altă parte despre atitudinea demnă și conștientă a celor vre-o 30 de universitari români aflători în Pesta, la 1860.

Ziua de 15 Martie (1848) e pentru Unguri ceea ce pentru noi ziua de 3 (15) Maiu de pe Câmpia Libertății dela Blaj. Până la 1860, Ungurii n'au prea îndrăznit să și-o sărbătorească. La 1860 însă au mijlocit dela autorități permisiunea pentru slujirea unui parastas, precum și pentru depunerea de cununi și flori la mormintele celor executați de generalul baron Haynau în Oct. 1849, după înăbușirea revoluției ungurești. Urmarea acestei manifestații a fost o încercare între poliție și studenți. Un student împuscat în sold, după o lună a și murit. (Cf. Barițiu, Părți alese... III, p. 17).

Studenții unguri voiau însă să solidarizeze la serbarea lor de 15 Martie și pe Români.

Iată cum ne descrie Ioan Maniu în scrisoarea sa din 16 Aprilie 1860, către Simeon Bărnăuțiu, insistențele depuse de Unguri față de Români: „*Studenții români nu au luat parte la demonstrațiile ungurești din 15 l. tr.*” Dacă am venit la vorba „demonstrațiunii”, iartă-mi ca să-ți expun una alta care va fi poate de ceva importanță. Ți-am fost scris încă de mult, că Ungurii și Sârbii făcând și bând pentru frățietate și reconciliare în locuri publice, s'a cam făcut ceva semn de demonstrații². Noi Români la 30 numărul (numai la Universitate) am zis: pozițiunea noastră față cu voi și cu alte circumstanțe de pe terenul în care trăim, nu ne iartă la asemenea lucruri. Sârbii pot face ce vreau, Slovacia și Nemții asimilați cu voi, iară ce vreau; iară noi din parte-ne, vom condamna pe tot românul care are ceva luminare în cap; însă ei nu s'au așezat, ei au vrut cu orice preț să tragă pe Români în cursa lor. Așa dară unde și-au luat refugiu? În Buda a fost un român (din Beius) deregător la pretură mai de 4 ani, l-au știut că e om luminat și că au avut și au multe certe naționale cu el, au știut că are gură mare și bani mulți (ce nu e drept pentru că i-a mâncat până ce a fost iurist, iară tot cu ei pe la baluri și soirée, ducând o rolă ca un conte având intrare în saloanele boerilor ungurești; ei e drept nu a făcut rușine Românilor, ma chiar onoare, pentru că a știut defenda pe mama sa ori unde și a convins și pe Unguri că Români au avut drept și au trebuit să-l respecte compatrioții și spera că-l vor respecta în viitor) și-au propus ca să vorbească cu el, știind și aceea, că simpatizează tare cu ei, crescut cu ei; și să-l cheme la cină undeva. L-a chemat unul, fără de a spune scopul final.

¹ Sublinierile sunt ale noastre.

² Serisoarea la care se face aluzie, nu ni s'a păstrat.

Acela a primit și i-a răspuns: știi ce frate, în zilele acestea și așa e ziua numelui meu (Ioan), tu m'ai chemat pe mine, eu voi chema pe doi-trei români de ai mei, și apoi să mergem colo și colo. Ei bine! El chemă pe preotul român, pe capelanul dela regimentul din Bucovina, pe translatorul român din Buda, și pe 4 tineri de ai noștri. Se înțelege au venit toți, că nu au avut alt scop decât să serbeze ziua lui Ioan Botezătorul. S'au pus la masă, la alte mese erau tot Unguri, la altele ofițeri. Români au mâncat, beut. A venit și ungurul și s'a pus între ei. Au mai vorbit fără de a spune lui Ioan sau la alții că ce are de scop, au așteptat până ce va fi Ioan și cu ceilalți mai cu curaj. Sosind aceasta lui Ioan mai înainte, s'a sculat ungurul și a început a vorbi. Ungurii vecini ascultau. Se scoală Ioan cu elocvența lui și vorbește, ca răspuns pe toastul Ungurului. Ungurii vecini strigau *vivat și porunceau bandei să cânte românește, marșul lui Mihai Eroul*. Translatorul a observat, că e o intrigă, și a zis lui Ioan: Frate! tu ești înșelat, și bând nu știi ce faci, te compromiți pe tine și pe toți Români; vină acasă. Translatorul s'a dus, iară el nu, precum nici ceilalți Români nu s'au dus de rușine; au mai beut și au mai ținut toast — se înțelege numai el și Ungurii — căci conșoții lui condamnuu fapta. — Ungurii tot demândau *musicanților să zică românește și sărbește*. Cu aceasta s'a finit. Rezultatul acesteia nu a fost mare, pentru că Români dela masă au fost pasivi, ce nu le-a plăcut Ungurilor. Ioan cu toate că avea voce, de vinul cel bun, însă nu era beat, nicidecum, ei întreg la cap, și nu vorbea vătămător pentru regim, așadară urmarea a fost numai că Ioan a fost chemat la șeful său, unde i-s'a spus, că ca Români ce are el de a bea toast cu Ungurii și a vorbi de frățietate? și după aceea l-a transpus de aici la Șopron, iară către ceilalți tineri și către preoții nu a zis nime nimica. Așadară intriga Ungurilor nu și-a avut rezultatul dorit³.

Deodată cu demonstrațiunile politice de stradă și de prin cafenele, Ungurii au început și altfel de demonstrațiuni, anume, *demonstrațiuni cu costumele naționale*. În ciuda Nemților, bărbații purtau în loc de palton așa numitele „atle” și „magiarce”, apoi pantaloni scurți cu șinoare, cisme lungi cu pinteni și pălării de cari purtau porcarii, vécarii și oierii de pe pusta Ungariei. În același timp se răzburau asupra celor ce purtau cilindre nemțești. Femeile au reintrodus moda de pe timpul bunicelor lor, cu rochii scurte, surte dinainte, pieptare înguste, iar pe cap căiță (ciapță). (Cf. Barițiu, Părți alese... III, p. 24).

Ceva analog ne-a fost dat să vedem prin orașele Ardealului, în primii ani după înfăptuirea României-Mari, tot ca o demonstrație politică.

În post scriptumul unei scrisori Ioan Maniu face amintire de acest fel de demonstrații. „Veți fi les(citit) și aceea — zice Maniu către Bărnăuțiu, — că com-

patrioții noștri Unguri, au început a face demonstrații peste demonstrații...

„Tinerii și bătrânii încă în toamnă au început preparațiuni pentru de a putea face mai târziu, vezi Doamnă, demonstrațiuni ca Italianii: au început a și face *costum național* scump și impozant, mai ales damele, așa cât unul dintre Karolești (Gr. Károlyi Ede) nu fără cauză suficientă i-a dogenit în jurnalul cel mai de frunte, zicându-le, că: „*due națiunea la perire și ruină totală*”, —apoi e mirare că Nemții și Tăuții (toți sloveni) încă se îmbracă în vestmânt unguresc, parte din simpatie, parte din frică, pentru că poartă cineva altă *pălărie* de cât cea *purcărească* (numită *csikós*) ei o trag pe ochi și dau câțiva pumni în cap; patriotism!! În ospătării, cafenele și alte locuri publice, țiganii nu pot juca sau cetera alta decât *Rákoltzy*, *Kossuth*, *Klapka*, *Szózat* și *Magyar Hymusz*. Apoi e de însemnat că ei nu-și uită nici de celelalte naționalități conlocuitoare, așa pentru exemplu: dacă beau bine, zic: „*Éljen az oláh is*”, însă aceea nu o pot retăcea, că *Ungurii de aici nu-s așa briați, așa proști și așa mândători de alte popoare ca cei transilvăneni*.

Ei, mai ales de câțiva timp încoace vreau în toată forma a ne câștiga simpatiile, zic: „*fraților Români: unire, frățire, apoi celelalte timpul ni le va aduce*”. Apoi ce răspundem noi la acestea ca Iuriști și cari știu și trecutul cel trist și fântâna lui, lesne se poate găci. Apoi să știți unchiule, că *compatrioții predică unire, frăție, însă din imperiul unguresc de sub Ludovic cel Mare, nu vreau să lase nimic!!* Când s'a reprezentat o dramă (în Teatrul naț.) numită *Bránkovits*, s'a adunat toată sărbimea, au făcut demonstrațiuni prin semne de unire cu Ungurii; după teatru, la cină asemenea și mai mari. *Se plâng frații Unguri, că numai noi Români facem reacțiune, că nici bem frățire cu ei, nici purtăm costumul lor.* Noi nu reagăm, numai noi nu facem *batjocură din patriotism*, noi îl *prețuim acela în inimă, și nu prin pălărie bite-rească*. Pe câțiva i-au eschis dela universitate, pe alții arestat; de 3 ori a admo-neat pe rector, că va închide universitatea⁴.

Un caz concret despre felul cum procedau studenții unguri față de cari nu voiau să-i urmeze și să poarte ca și ei pălărie „purcărească”, ni-l povestește Ioan Maniu, tot în scrisoarea din 16 Aprilie 1860.

³ Trăiască și Valahul.

⁴ Români din cele 4 dieceze gr-cat., cari până în 1918 au trecut prin seminarul central din Budapesta (cu efectiv de 15 teologi la an) își vor aduce cu mândrie aminte, că numai în ei și în Croați trăia viu sentimentul național, pe când Slovacia (Toții), Rutenii și Șvabii erau o apă și-un pământ cu stăpânirea. Abia pe sfârșitul studiilor dacă se mai deștepta, sub influința Românilor și Nemților și în câte un slovac conștiința națională.

Dupăce „intriga“ pusă la cale cu prilejul serbării zilei de 15 Martie, n'a reușit precum ar fi dorit ungurii, ei s'au cugetat, că „... ce să mai facă cu Românii? Să se îmbrace aceștia în vestminte ungurești! Românii nu, ci toți au dispus pălărie înaltă, și-au cumpărat lată și nu purcărească, iară vestmintele le-au reținut cele adoptate de toată Europa. Iară supărare și mânie! Cum să-și răzbune ei? Au văzut, că dintre toți Românii numai unul mai are pălărie înaltă — Mocioni⁵ și acesta e copil tânăr (18 ani), lesne îl vor putea batjocuri, deoarece copilul și almintele, e cunoscut că numai acum a început a vorbi românește și pe lângă toate acestea el se lupta mai mult cu ei, adevărat copilul fiind foarte talentos, pe lângă aceea diligență mare, îi făcea pe toți conșcolarii lui Unguri, în colegiu, publice, măgari. Sunt câțiva conți și baroni iară tineri ca și el, cari ca copilandri îi erau amici, iar acum, făcându-i troacă de porci, inimici. Ei au zis: Măi Mocioni! Știm că ești sărac, aci 3 conți, 4 baroni, toți conșcolarii și amici de ai tăi, conferim 150 floreni și-ți facem un costum unguresc. Copilul rabiata: *măi fraților! nu sum conte nici baron unguresc, ci sum un simplu nobil român din provincia română Banat; ție baroane Kász fiind de viță toțiască îți trimit o corfă de crumpene (pere de pământ) să te sature, iară pe voi 6 inși vă voi cumpeni cu banii, cari îi au părinții mei și ca erede în „semise“⁶ și io. Vedeti prea bine nu am trebuință de colecta voastră!*

„Se înțelege rușinea și înfurierea pentru toți Ungurii conșcolarii (160 cu numărul). Acestea tot așa au mers. Ei zic către el, că: nu e Român ci Ungur renegeat, el către ei zice: că nu sunteți Unguri, ei coreituri din Slovaci, Nemți și Români; în special le spune: tu ai nume slovac, față slovacă și te numești ungur, tu ai nume, față șvabă, tu nume, față română și tot unguri încarnați; rușine să vă fie, că ați învățat istoria, ați venit la universitate și totuși sunteți măgari!

„Așa dară nu ne-am mirat tare, când un ungur pe din dărrăpt i-a bătut pălăria în cap, și după aceea pălmuindu-i (se înțelege el pe Unguri, neștiind care l-a lovit în pălărie) pe toți, pe care erau lângă el, au vrut să-l țipe pe fereastră afară din a 2-lea etaj; se înțelege că fiind de față și doi Români, nu l-au lăsat, și dupăce venind chiar Venzel între ei. Urmarea aceasta a fost, că mergând fratele Marinescu la doi literatori ai lor, și după aceea ambii, el și io la profesorul Pauler, care e cel mai stimat și care are o influență mare asupra tinerimii, fiind un om neparțial și plăcut în propunere. (Ius naturae et gentium), de altminte ungur mare în inimă; l-am ru-

gat în numele tinerilor români, ca privatim, să le spună tinerilor unguri, că: ne pare foarte rău pentru inzulțarea aceasta și dorim ca pe viitor, să nu ne mai infecteze, că la contra, le lăsăm cu toții universitatea aici, și consăngenii noștri acasă numai se vor înverșuna, în loc de reconcilia. Dnealui odată ne-a făcut obiecțiunea: îmi pare rău că vă atribuiți înșușirea de corporațiune. D. Mocioni e vătămat, ceară satisfacție dela decanat sau de unde vrea; noi: Mocioni nu vrea satisfacție, ci „ki az oláhval“ reducându-se la toți Românii, vrem să se eviteze atari vătămări; nu vrem satisfacție, ci Te rugăm pe D-ta, la care avem încredere, să vorbești cu autorii intelectuali — cari se știu — părintește. A treia zi după aceea vin 4 Unguri juriști la părinții lui Mocioni și se roagă de iertare pentru prostia pe care au făcut-o unii neculți și cari identifică sentimentele cu vestmintele. Acest act de umilință, știu că nu-l făceau tinerii unguri, de cumva nu stau cei doi literatori de ei. Această frecare între Români și Unguri își are fructul său cel bun, căci, Ungurii tineri sălbateci de pe deșerturile Ungariei, au început a respecta și a recunoaște, că simțământul național tocmai așa e de sfânt și la Români ca și la ei și alte națiuni devenite la cunoașterea proprie; iară pe cei cu minte i-a pus în uimire, cum câțiva tineri români îndrăznesc a face așa opunere, pe când ceialalți tineri, sârbi, tăuți, nemți, adoptă costumul unguresc!

Eh, cum îndrăznesc? Unchiule! aceste până aci poate din jurnale cam pe de parte și-s cunoscute, însă cum cugetă Ungurii nu poți ști de aice decât numai din închipuire. Ei cugetă una și vorbesc alta; ei s'au făcut cuminte, pentrucă învăța de 12 ani în școală nemțească. Literatorii și tinerii cari au conveniri spirituale cu bărbații mari, vorbesc una; tinerii cari nu au ocaziune a se înțelege cu acei corifei mai cu minte, vorbesc alta. Ce contrast! Io sper că tinerii români, numai aceea cugetă și vorbesc, ce ar cugeta și vorbi și literatorii lor, când ar fi în asemenea pozițiune! Și apoi în ce stă contrastul unguresc? În aceea, că cei cu minte arată părerea cea mai mare de rău pentru trecutul trist, se străduesc a reconcilia pe toate națiunile conlocuitoare; zic: o patrie avem, însă mai multe limbi; limbile diverse pot fi nevătămate, căci fericirea patriei nu depinde dela diversitatea limbilor; scopul primar al țărilor ungurești nu e alta decât libertatea. Și cu asta gata vorbirea. E gata, mai mult nu vreau să discute, nici lucruri principale, nici speciale. Inșă tinerii? Nici mai mult, nici mai puțin decât ce vorbea contele Zay în Wanderer, în lunile trecute, se înțelege că nu cum e acum, ci cum era înainte de 1525. Acești tineri spun în față și acum, că *ordinul sempitern nu se va stinge din peptul Ungurilor până când Românul nu va peri. Zic, că Românul e cauza că ei nu au libertate* (zie! Românul și nu barbaria lor?)

risum te...) apoi să nu cugete cineva dintre Românii Ardeleni, Moldoveni, Munteni și Bucovineni că asta e numai ideia și părerea tinerilor proști și cumcă inteligența adevărată cugetă cu totul alta; nu, inteligența cugetă așa și vorbește altminte, inteligenței îi e frică foarte de Români, vorbesc cuvintele cele mai dulci, însă numai ca să poată câștiga pe Români de mașină (nu am fost destul mașină când lui Stan când lui Bran?)

„Inteligența ungurească e deșteaptă destul, de a evita principiile cari deocamdată ar face discordie între Unguri și alte națiuni conlocuitoare; națiunea ungară, cu mare cu mic, până nu a scăpat de jugul presumpțiv, vrea a domni exclusiv peste toate țările orientale. Acestea nu trebuie să le scape Românii dinaintea ochilor; și Românul nu trebuie să creadă nici la o lingșire, căci eu din fonte sigur știu ce rolă joacă Ungurii; pe Croați îi îmbată cu marinimositate, dându-i cu sute de mii și cu bucate sub pretext de umanitate. Ungurul marinimos — simț de umanitate?! Scriitorii Europei sunt așa de proști, cât zic că, Ungurii sunt ospitali și marinimosi; după experiența-mi chiar din contră, ei nici cu consăngenii lor nu sunt marinimosi, ci numai din interes, fală, glorie și alteceva“.

Dr. Coriolan Suciu

Bibliografie

- Ideea Europeană, 1 Dec.
 Țara Noastră, 12 Dec.
 Ritmul Vremii, Nov.
 Foaia Tinerimii, 1 Dec.
 Adevărul Literar și Artistic, 12 și 19 Dec.
 Familia, Nov.
 Arte și Meserii, an. VIII, Nr. 90—91.
 Universul Literar, 12 și 19 Dec.
 Falanga, 6 Dec.
 Flamura, Oct.—Nov.
 Revue Prudy, Nov.
 Revista profesorilor de muzică, an. III, No. 7—8.
 Infrățirea Românească, 1 Dec.
 Curierul Bursei din Oltenia, Oct.—Nov.
 Legea Românească, 1 Dec.
 Képes Ujság, 1 Dec.
 Neamul Românesc, 6 și 13 Dec.
 Die Auswahl eine Liste guter Bucher, Kraft und Drotleff, Hermannstadt.
 Ion Luca Ciomac: Observațiuni tehnice agricole și economice generale asupra Câmpiei ardelenene, Extras din „Societatea de Măine“, 1926.
 T. Florian: Lucru Manual, broșura 4. Preț 25 lei.
 Policarp P. Morușca: Cuvântul lui Dumnezeu și sufletul omului (Bibl. Gânduri creștinești).
 Florian Cristescu: Firicel Voinicul, lei 28.
 P. Dulfu: Povestea lui Făt-Frumos, lei 42.
 Anton Pan: Culegere de Proverburi, lei 65.
 Dan Ciocărdia: Răsbunarea Privighetorii, lei 50.
 I. O. Petrescu: Școala activă, lei 60.

⁵ E vorba de Alexandru Mocioni n. la 1841, mai târziu distins bărbat politic și însuflețit luptător naționalist, ajuns la 1901 și președinte al Asociațiunii. Tatăl său a fost Mihail Mocioni.

⁶ Jumătate. Alexandru Mocioni avea încă un frate, Eugen (1844—1901).

⁷ Afară cu Valahul.

Adunarea societăților eugenice americane *

Un eveniment culminant pentru mișcarea eugenică americană a fost ședința anuală comună a Asociației pentru cercetări eugenice și a Societății Americane de eugenie în vara acestui an.

Să avem în vedere faptul accentuat de mai mulți vorbitori la această ședință că „Asociația“ s'a format pentru a face posibilă o cooperare mai strânsă între cei ce se ocupă cu cercetări de importanță eugenică, pe când „Societatea“ are o menire de propagandă: de-a câștiga prieteni noi mișcării eugenice și de-a influența atât indivizii cât și comunitatea și legislatorii pentru a pune în practică principiile eugenice, întrucât sunt lămurite de cercetările de până acum. Mulți sunt membri la amândouă organizațiile amintite. Ședința s'a ținut în grădina Biroului pentru adunarea datelor eugenice în Cold Spring Harbor, New-York.

Voiu aminti pe scurt problemele principale dezbătute la această ședință.

Dr. A. H. Estabrook în adresa prezidențială a arătat că un izvor bogat de cunoștințe asupra eredității se poate afla în stadiul grupurilor de americani cari au migrat dintr'o parte în alta a țării dela timpul colonizării prin 1620 îneoce. Studiile făcute până acum dovedesc că persoanele cari au părăsit locul lor original și s'au mutat în ținuturi străine, uneori la depărțări enorme, au fost persoanele cele mai bine dotate dela natură, căci în locurile noi unde au ajuns au fondat familii cari au dat un număr neobicinuit de oameni distinși, rezultat dovedit cu date cari se extind asupra a două secole unele. În același timp urmașii celor rămași în locul cel vechiu arată niște descendenți aproape exclusiv de calitate mediocră.

Ar fi nedrept să atribuim dr-ului Estabrook teza că toți cei ce își părăsesc locul lor băștinaș sunt oameni superiori și că, deci, americanii toți, fiind imigranți sau descendenți de imigranți, sunt superiori europenilor, credință de altfel destul de răspândită. Dânsul constată că în cazurile când o familie sau o comună e în împrejurări nepriincioase, astfel încât individul nu le poate

schimba (spre exemplu pământ pietros, neproductiv și lipsa de facilități de comunicație cu ținuturi înfloritoare; pentru Europa am adauge prigoniri politice și religioase) indivizii energiei și ambițioși, superiori la minte și la corp, își caută un loc mai priincios, chiar și cu sacrificii mari.**

Dr. Charles W. Burr, profesor de psihiatrie la universitatea din Pennsylvania, a vorbit despre greșala de-a uniformiza învățământul. Psihiatria și psihologia arată că indivizii se deosebesc foarte mult în privința capacității lor înăscute pentru educație. Prin urmare e greșit a atribui școlii scopul de-a da o instrucțiune uniformă fiecărui individ, dimpotrivă școala ar trebui să individualizeze. Educația are un rost îndoi: întâi, să întregească slăbiciuni ereditare; al doilea, să perfecționeze dispozițiunile înăscute, talentele. Numai prin cooperarea strânsă între pedagog, psiholog și psihiatru poate deveni școala ceea ce ar trebui să fie.

D. Leon F. Whitney a raportat experimentele de ereditare făcute de dânsul la câni și a tras unele concluzii pe cari le crede valabile și pentru rasele umane. Cânela norvegian e folositor în țările arctice deoarece suportă frigul, prosperează cu puțin nutremânt și e bun la trasul săniștelor. Cânela de vânatoare e de folos pentru vânător. Omul însuși a desvoltat aceste rase de câni și multe altele, fiecare specializată pentru cutare uz, sau cutare regiune. Mr. Whitney a produs încrucișări între diferite rase de câni și constată că descendenții din aceste împerecheri sunt niște câni netrebniei. A aflat că acest fapt e așa de bine cunoscut de crescătorii de câni încât toți consideră amestecarea de rase de câni de nedorit. Urmează oare că amestecul raselor umane e asemenea păgubitor? Mr. Whitney aduce exemplul încrucișării dintre albi și negri, un amestec desigur de nedorit, producând descendenți inferiori. Observațiunile mele în America m'au convins că amestecarea dintre englezi și italieni, sau englezi și ruși adesea dă naștere la o întregire foarte fericită a însușirilor acestor rase atât de diferite. Mr. Whitney termină prin a face elogii regulamentelor cari

** Studii analoge se îmbie spre exemplu în Ardeal, privitor la locuitorii Munților Apuseni. Interpretarea datelor din trecut la noi e mai grea, fiind complicată cu cauze de ordin național, cari rețineau pe Român în munții lui, unde nu-l putea ajunge maghiarizarea și puterea domnilor. Prefera o viață simplă dar liberă.

trebuie observate la importarea de câni și crede că în privința persoanelor ce imigrează în America ar trebui să fie reguli cel puțin tot atât de stricte. Așa, spre exemplu, la importarea de câni trebuie să ai certificat doveditor că acel câne se trage din mai multe generații de câni de acelaș soi, (nobilitate cănească!) câtă vreme imigranților li se dă viza americană fără nici o cercetare prealabilă asupra posibilităților ereditare pe cari le aduc cu sine.

Dr. Lucien Howe propune o lege pentru a preveni orbirea ereditară. Află prin statistică faptul că creșterea și susținerea unui copil orb costă statului 14.000 dolari. Cam 7—8% dintre orbii din America reprezintă o orbire ereditară. Dr. Howe propune o lege în sensul căreia persoanele cari pot transmite orbire la urmași lor să nu poată încheia căsătorie până nu depun în cassa statului o sumă care ar asigura statul în contra posibilității că vor avea copii orbi pe cari statul va trebui să-i susțină. Acest depozit să se înapoieze după vârsta de 45 ani a femeii.

Dr. B. L. Milles cetește o lucrare despre moștenirea unor anomalii a scheletului uman, ca disostoza eleidocranială, luxațiunea iliacă etc. lucrare bazată pe secționări la universitatea Northwestern.

A urmat raportul comitetelor însărcinate cu felurite cercetări, cari încă sunt în curs. Problemele mai însemnate asupra cărora se începe discuția sunt următoarele: Cercetări cu scopul de a face legea imigrării mai eugenică; cercetări asupra factorului ereditar în producerea tumorilor maligni; asupra efectului fiziologic și mental al sterilizării sexuale; asupra raportului dintre război și eugenie; ș. a.

A urmat raportul președintelui Societății Americane de eugenie, prof. Irving Fisher. Ideea necesității acestei societăți s'a născut cu ocazia celui de al doilea Congres Internațional de eugenie în 1921, din motivul că congresele internaționale sunt prea rare, iar propaganda eugenică trebuie susținută fără încetare și prin conlucrarea celor mai bune forțe mentale din țară. E instructiv să vezi cum dintr'un comitet obscur de șase inși în 1921 s'a format o societate care azi impune respect și duce o activitate intensivă și multiplă. Această desvoltare a societății se datorește în mare parte celor șase fondatori cari au știut pe cine să recruteze ca membri și societatea să-și câștige prestigiu. Prof. Fisher a făcut un scurt istoric al Societății și apoi a descris starea actuală. Societatea n'are decât șapte funcționari plătiți și un fond modest de 17.000 dolari adunat din donațiuni. La începutul acestui articol am amintit că scopul societății e în primul rând propaganda adevărurilor eugenice.

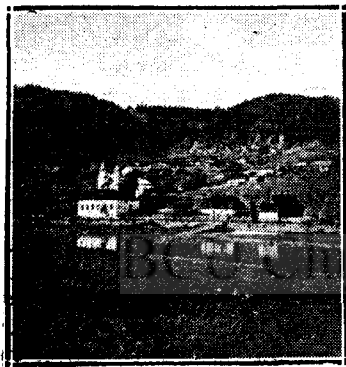
Dr. Valeriu Barbu

* Publicăm cu plăcere acest articol al drului Valeriu Barbu din Chișinăul Aradului, stabilit îndată după Unire în New-York ca medic al unui sanator. D. dr. Valeriu Barbu este unul dintre cei mai zeloși medici tineri români, stăpânit de o foarte vne pasiune a cititului. Experiențele sale și cunoștințele despre americani desigur vor interesa nu numai cercurile medicale, ci și pe cele ale publicului mare dela noi.

SATE, ORAȘE, REGIUNI**Pe valea Murășului**

Când pătrunzi pe la *Ghimeș* în lunca ce poartă apele tinere ale Trotușului, pe care calea ferată l-a întovărășit neconținut dela *Adjud* în sus, râul care mișcă atâtea fierăstraie nu mai e decât un pârâu firav.

Pe un platou de unde ți-e dat să privești în adâncurile văei, căsuțele de lemn cu acoperișuri înalte de draniță înegrită, cu ferestre mărunte, terenul se încovoie pe după munții cu păduri împetrișate de fag și brad, ocolindu-le ca un șarpe, trecând peste viaducte, gâfâind spre spinarea muntelui, care nu se lasă învins decât după ce monstrul de fer și-a făcut drum prin tunelul dela *Ciumeni*. Când ai ieșit din el ți-se desfășoară din jur împrejur una din cele mai încântătoare priveliști.

Văiugi adânci înconjură ultimele marelane despărțite de creasta Carpaților, iar în fund spre apus se întinde câmpia săcuiească în care-și croiește drum Oltul.

La *Petru Rareș* până mai eri Madefalău ești la răspântia celor două mari drumuri care întovărășesc Oltul și Murășul.

Unul apucă în jos spre *Miercurea Ciucului* și *Sf. Gheorghe*, celalt urcă pe neștipte spre culmile împădurite cu brad ce se desprind din maiestoasa *Curmătură* (Hășmașul-mare), care aduce aminte prin înfățișare de Ceahlăul Moldovei.

Când ai ajuns din nou pe platou dai de obârșia celui mai de seamă râu al Ardealului *Murășul*, frate din povești cu Oltul, de care nu e despărțit aici decât prin o coastă de deal.

Domol, într-o vale netedă, îl poți urmări până la marele sat românesc al *Voșlabului*, cum își cotește în loc, firul de apă, parc'ar fi o jucărie de copil pe nisip.

După ce străbate ținutul Gurghiului cu nenumărate și bogate sate săcuiești, cărmeste spre apus pentru a coborî în căldarea Ardealului.

Lărgindu-și și adâncindu-și matca cu apele din munți pe la *Remetea* devine bun de plutit, deși curge așa de lin, încât apele lui parcă ar sta.

Până la *Toplița*, unde vin de se unesc

cu apele *Topliței*, ferestraiele se țin lanț. Centrul lor e însuși acest orașel, unde se strâng lemnele aduse cu trenuri forestiere din pădurile Călimanilor, pentru a fi prelucrate și trimise apoi pe *Mureș* în jos spre inima Ardealului.

Vestite prin negoțul de lemne, aceste locuri au cunoscut stăpânirea domnilor Moldovei până la jumătatea celui de al XVIII-lea veac, când mâna hrăpăreață a fostei împărății, spre bucuria sfetnicilor lui *Iosif al II-lea*, a mutat hotarul mai spre răsărit.

Și au rămas smulse prin jaf toate aceste sate românești ce apărau trecătoarea *Prisăcanilor*, deși s'a protestat de multe ori și în zadar, până când războiul neamului a adus înapoi pe stăpânii de drept.

Vechea noastră stăpânire se păstrează însă cu toată vitregia împrejurărilor în mărturiile scrise cu atâtea veacuri în urmă, — dela ierarhia bisericească careia aparțineau, episcopia din *Roman*, — păstrate în bisericuțele de lemn, asemănătoare cu totul cu cele din ținutul *Neamțului*.

Minunat de frumoasă e valea sălbatecă ce și-o croiește *Mureșul* în cōtul ce-l face aci spre Apus, uluc îngust cuprins între munții *Gurghiului* și *Călimanilor*, ce ține aproape 60 de km., până unde gura pârăului *Bistra*, mai sus de *Deda* se îmbină cu *Mureșul*.

În unele locuri vadul *Mureșului* devine atât de îngust, încât șoseaua și calea ferată abia își pot face loc între albie și munte.

Bogat însă în apă, cu plutele încărcate cu lemne, *Mureșul* se aseamănă aici cu *Bistrița Moldovei*.

Ca și în jurul acesteia din exploatarea bogatelor păduri își agonisește existența o seamă de sate: *Lunca Bradului*, *Sălasdru*, *Răstoțița*, al căror temei nu numără mai mult de trei decenii.

Contrastul dintre satul bogat și așezarea vremelnică se poate prinde încă la lucrătorii aduși de societățile forestiere tocmai din *Maramureș*, pe care-i întâlnești adesea muncind din greu la tăiatul și fasonatul lemnului.

În colibe improvizate din doi pari pe care se reazimă o grindă, de care se sprijină la rândul lor scândurile, pe paturi de cetină sau chiar pe pământul gol, maramureșenii pribegi, due o vară întreagă, viața primitivă a locuitorilor vremelnici, obișnuiți să umble din loc în loc ca să-și asigure traiul.

După vechea comună românească *Deda*, unde se păstrează încă clopotul dăruit unei străvechi mănăstiri de *Ștefan cel Mare*, pe când stăpâna *Ciceul* și *Cetaea de Baltă*, *Murășul* părăsește munții ieșind în câmpie.

De aci încolo cât vezi cu ochii valurile

de pământ acoperite de ogoare și livezi lărgesc tot mai mult vatra *Murășului*, care scăpat în libertate nu-și va mai strânge albia nici când va fi să despartă, în apropierea *Devei*, cele două masive muntoase: *Carpații* și *Apusenii*.

Val. Pușcariu.

Cronica mărunță

— A apărut Nr. 142 din „Biblioteca populară a Asociațiunii“: „Fapte de împlinit pentru întărirea și prosperitatea neamului“, cu articole scrise sau adunate de inimosul sprijinitor al „Astrei“, dl general C. Dragu. Prețul 5 lei.

— Maestrul *George Enescu* va da trei concerte în orașul nostru în zilele de 10, 11 și 12 Ianuarie. Primul și al doilea concert vor avea loc la Teatrul Național, iar al treilea la Teatrul maghiar.

— La Teatrul Național din *Cernăuți* s'a început un ciclu de conferințe despre marile figuri ale poeziei dramatice universale. Întâia conferință a ținut-o d. *Ion Marin Sadoveanu*, vorbind despre *August Strindberg*.

— Profesorul *Claudiu Isopescu* a inaugurat un curs de limba și literatura română la Universitatea din *Roma*, vorbind despre poezia noastră populară. Cu acest prilej, d. *Cardinaly* a adus salutul rectorului și al consiliului Facultății.

— Consiliul Facultății de filosofie și litere din *Cluj* a luat inițiativa ridicării unui monument regretatului profesor *Vasile Bogrea*. Fondurile se vor strânge prin subscripție publică.

— Cunoscutul scriitor francez *Claude Farrère* a ținut la *București* două conferințe, vorbind despre *Japonia modernă* și despre femeia de ieri, din prezent și de mâine.

— În „Sala *Grigorescu*“ a „Fundației culturale Principele Carol“, d. *Oscar Walter Cizek*, directorul artistic al salei, a aranjat o expoziție a graficei românești, care înfățișează succint evoluția acestui gen puțin cultivat la noi, dela *Theodor Aman* până la cei mai tineri maeștri grafici în viață.

— A încetat din viață, în vârstă de 86 ani, pictorul francez *Claude Monet*, de numele căruia se leagă mișcarea impresionistă în pictură.

— Cunoscutul scriitor francez *Jean Richepoin*, autor dramatic și romancier fecund, a murit la *Paris*.

— Întâmplarea face ca de astădată cronica noastră mărunță să fie un destul de lung pomelnic de morți. Însemnăm aici încetarea din viață a poetului subtil cu sufletul mistic *Reiner Maria Rilke* și a sociologului teoretician al raselor *H. Chamberlain*.

A apărut:

Teodor Murășanu

Chiot Câmpenesc

Versuri.

Prețul 100 Lei

CRONICI CULTURALE SI ARTISTICE

Teatrul nostru — anemic

De câteva săptămâni privim dinafară de teatru un spectacol dureros. Instituția în care puneam atâtea nădejdi, căreia vremea în care s'a născut îi dase o menire specială, așezând-o în inima unui oraș până mai ieri dușman nouă și astăzi chiar cu mulți colți canini rânjiți spre noi, instituția aceasta am văzut-o încununată cu spini și sângerând în dărzenia ei de a-și împlini misiunea, iar astăzi o vedem tânjind anemică și iarăși de mulți credincioși ai ei. S'a vorbit chiar de agonia ei cu ușurința cu care se vorbește la noi despre orice faptă sau instituție care depășește prin proporțiile ori semnificația ei un interes meschin și vremelnic.

În fiecare seară vântul se plimbă în voie în jurul teatrului. Rar dacă se lovește de un trecător grăbit, care aleargă la spectacol pentrucă are un bilet gratuit și era să-și uite... Iar spectacolul e același de atâtea săptămâni. Și lumea se desinteresează de teatrul nostru național — pentru motive puternice.

Criza teatrului nostru, ajunsă în faza cea mai acută prin dezertarea câtorva actori fruntași, pe noi nu ne-a surprins prea mult. Nu e o excepție, ci numai un alt caz, care sprijinește o constatare generală: lipsa autorității. Nu a persoanelor ce întrupează autoritatea, cari nu lipsesc, ci a autorității ca putere efectivă și diriguitoare a întregii munci din cuprinsul țării. Noi nu spunem că sunt vinovați actorii pentrucă nu cunosc limită în ambițiile lor și sunt bolnăvicios de susceptibili uneori, nici nu spunem că un director de teatru nu poate avea sau nu trebuie să aibă slăbiciuni, cari de multe ori numai prin paradox se numesc „slăbiciuni“, dar dacă ar exista autoritatea, în lege, în organele de control, în cele de supraveghere dela centru, îndrăsnim să credem că temperamentele s'ar mai putea sine. Aceasta însămnă organizație și, în definitiv, aceasta însămnă civilizație. De nu cumva credeți că noi trăim tot în zodia „pseudocivilizației!“

În cine vom găsi chirurgul, care să facă operația radicală pentru vindecarea teatrului nostru de anemie ce-i poate fi fatală? S'au urmărește într'adevăr centrul distrugerea prin sine însuși a instituțiilor de cultură din această capitală a Ardealului, cum se șoptea odată, când opera locală trecea și ea printr'o criză? Atâtea barbarie nu ne putem închipui, totuși. Și mai sperăm, că Ministrul Artelor va da întâi fonduri suficiente teatrului nostru și apoi va supraveghea ca aceste fonduri să fie întrebuințate cu folos. Soluția nu e prea complicată doar.

EXPOZIȚII

Pictorul I. Isac

Cunoscătorul, cât de modest, al ultimelor realizări plastice dela noi sau de aiurea, grele de „probleme“ sufletești și averse de noi mijloace de concretizare a acestor imbolduri lăuntrice, cari au mai întâi de toate valoarea ineditului, întrând la expoziția d-lui Isac simte în mod spontan o descordare sufletească. Să nu se pripească cetitorul, căci nu umblăm cu gândul rău de a condamna expoziția de care vorbim. Dar surprinde liniștea sufletească a d-lui Isac și ne surprinde beatitudinea dânsului în atitudinea de contemplator satisfăcut a fenomenului natural. Din cele o sută de tablouri, câte sunt expuse, abia câteva, cari s'ar putea număra pe degetele dela cele două mâini, sunt lipsite de lumina caldă cu revărsări bogate, ca ale unei ape umflate, a soarelui. În celelalte soare, soare, soare: luminos din plin și cu o valoare terapeutică. Iar soarele nu în prezentarea lui directă, materială, ci în reflexul lui, poleind casele și câmpiile, sau negativ valorificat prin pete de umbră firese așezate în alternare ritmică cu petele de lumină. De aceea peisajul pictat are aproape totdeauna un aer de sărbătoare și în acest senz am vorbit de valoarea terapeutică a soarelui, care curăță de asperității nu numai atmosfera ca atare, ci întreg conținutul material al tablourilor.

Însuși acest atribut al luminii împrumută a caracter decorativ picturii. Acest caracter se definește însă și prin calitatea subiectelor alese: numai peisaje (din Ardeal, Banat, Crișana), uneori variante pe aceeași temă, alese nu pentru un simbol pe care să-l sugereze privitorului, el fiind descoperit de ochiul pătrunzător al pictorului, ci parcă pentru a demonstra pitorescul rustic al regiunii. Elementul uman pare a avea tot numai o valoare decorativă. Faptul este mai evident în tablourile cu case împodobite de viță sau alte acățătoare, străjuite de arbori cari mijlocese jocul de umbră și lumină, — lângă cari țărance, cari se încadrează firese prin pitorescul costumului în peisajul pitoresc. Ne-am mira dacă s'ar vinde puține tablouri din această expoziție, toemai pentru caracterul decorativ al picturii. Mai ales că d. Isac este și un abil colorist, reușind să redea efecte plastice remarcabile, prin distribuirea culorii cași prin însăși așezarea culorii pe pânză. Pentru documentare cităm „Mestecenii din Rodna-Veche“ (47), „Hoia“ toamna (95), „Hrubele din Ada-Kaleh“ (64) și „Poteca din Reșița“ (9).

E. Panaitescu: Factorii politici ai romanizării Daciei

Conferențiarul a început prin a enunța un principiu paradoxal pentru vremea în care trăim, iar fondul propriu zis al conferinței nu era decât ilustrarea acestui principiu. Astăzi oricine îți știe spune că statul ideal este statul cultural, spre care mergem noi „modernii“, fericii consumatori de idealuri culturale. D. Panaitescu spune că aceasta este o credință greșită, după cum greșite, sau înguste au fost toate celelalte credințe, pe cari ni le-a furnizat veacul al XIX, — veacul științificismului și al materialismului istoric. Statul înșuș e o creație a fenomenului politic și în istorie determinant este factorul politic. Roma, cu întreagă dezvoltarea ei, până la romanizarea Daciei, este dovada cea mai nesdruncinată despre țaria acestui adevăr. Existența acestui uriaș imperiu universal și moștenirea lui, popoarele neoromance, printre-cari suntem și noi un fel de Cenușoacă, sunt expresia concretă a unui geniu politic, — și aceasta este caracteristica geniului Romei.

Printre mijloacele politice, de care s'a folosit Roma în expansiunea ei concentrică, asemenea valorilor de apă ce pleacă dintr'un punct dat și se propagă crescând în toate direcțiile, d. Panaitescu enumără: organizarea imperiului sau administrarea lui și legarea lui de centru prin drumuri nepieritoare, care aveau să servească mai întâiu scopul politic al centrului, apoi necesitățile economice ale populației și numai în urmă drumul a devenit și un mijloc de circulație a valorilor culturale și al doilea mijloc, apărarea armată, după un sistem care s'a aplicat la fel în toate direcțiile de expansiune a Romei. Săpăturile ce se fac în diferite regiuni ale Ardealului de astăzi, — Dacia de odinioară, — dau tot mai multe dovezi despre existența acestei puteri politice în aceste părți în forma în care urmele ne-au arătat că s'a înfipt ea în alte părți ale Europei.

I. Iacobovici: Transplantările libere

Niciodată specialistul nu ni s'a părut mai bine pregătit pentru a se ținea la nivelul capacității de înțelegere a unui public, în majoritatea lui laic, în expunerea unei probleme, pe care o socoteam din domeniul secretelor profesionale. Iar subiectul înșuș, dezvoltat cu măsură în stil și în întrebuintarea amănuntului important și intuit cu ajutorul proiectorului prin clișee filmate, pentru a fi mai pregnantă, a fost o strălucită dovadă despre puterea crescândă a științei, ea salvatoare a omênirii din bezna ignoranței prin stăpânirea naturii. Subliniind, la sfârșitul conferinței, această măreață menire a științei, d. Iacobovici a reușit să fixeze puternic în conștiința

noastră o impresie, care se desprindea din întreagă expunerea dânsului.

Transplantările libere sunt mutările de țesuturi sau de organe dintr-o parte a corpului în alta, pentru a acoperi o lipsă provenită dintr'un accident sau dintr'o boală. Aceste mutări se pot face pe corpul aceluiași individ și atunci avem autotransplantările, sau la indivizi de aceeași specie: homotransplantările și, în sfârșit, la indivizi de altă specie: heterotransplantările, — fie că țesutul ori organul transplantat se desprinde dela un viu sau dela un mort. Ca o altă diviziune a acestor mutări, sau transplantări, pot fi socotite alopластиile, operațiuni cu ajutorul materiei anorganice, spre ex. izo-

lări de nervi prin cauciu.

Pe baza propriilor experiențe, începute dinainte de războiu, conferențiarul a înșirat condițiile cele mai importante ale acestor transplantări, cari pot fi săvârșite cu succes numai de un specialist îndelung încercat. Căci nu orice fel de țesut sau organ poate fi transplantat și nu toate cele posibile pot fi transplantate cu aceeași ușurință. Publicul e bine să fie orientat în această privință, fiindcă specia speculatorilor nu lipsește nici din această categorie de specialiști.

De aceea conferința d-lui Iacobovici a fost și o lecție de educare a publicului, în sensul prevenirii lui asupra unui pericol ce îl paște astăzi.

respunde în lei la cursul de astăzi, la circa 850 mil.

Dela 1919 încoace, Cehoslovacia, a mers cu pași giganti către consolidare, grație, muncii și străduințelor depuse de către națiunea întreagă, și nu este departe ora, când opera frumoasă financiar-economică, va primi ca corolar valuta aur, intrând între țările, cu valută consolidată, valută aur.

Dorim vecinilor și bunilor noștri prieteni, izbândă deplină.

Sabin Cioranu

Cronica economică — financiară

Bugetul Cehoslovaciei pentru anul 1927. Am primit, o mică, dar instructivă broșură, a guvernului Cehoslovac, care se ocupă exclusiv, cu problema bugetului, pentru anul 1927.

Tipărită, cu scopul de a face o bună propagandă nizuințelor cinste, de a consolida viața economică și financiară, își îndeplinește cu prisosință această misiune, căci oricând răsfăiește cu atențiune broșura și citește fazele, prin cari a trecut bugetul republicii vecine, până s'a ajuns la cel din 1927, făcând și o comparație între cifrele bugetelor anilor 1920—1927, ajunge la convingerea, că cele trei calități, amintite cu atâta mândrie de către Ministrul finanțelor d. dr. Englis, cu ocaziunea recomandării bugetului în parlament — adevărul, activitatea balanței, și stabilizarea balanței, sunt realități, cari garantează, buna dezvoltare din viitor a finanțelor publice, și mențin eficace, cursul valutei naționale, la paritatea de acum, paritate, care corespunde în întregime, cu valoarea reală a coroanei cehoslovace din intern și extern.

Adevărul bugetului, prezintă o importanță deosebită, căci se câștigă încrederea străinătății și se asigură de pe acum, concursul de care va avea lipsă și Cehoslovacia atunci, când va fi vorba, de a reveni la etalonul aur;

activitatea bugetului, e documentată prin plusul încasărilor, cu toată prevederile bugetare la încasări, au fost evaluate cu cea mai mare precauțiune; iar în fine, stabilitatea, adică menținerea actualii cifre pentru încasări și cheltueli și pentru anii viitori, constituie preocuparea de căpetenie a cercurilor financiare, așteptându-se dela acest lucru o cât mai grabnică și definitivă consolidare, a situațiunei financiar-economice.

La noi, lumea încă e preocupată cu noul buget, pentru a permite deci și cetitorilor acestei reviste, de a face oarecare comparație între bugetul cehoslovac și al nostru — bineînțeles, că numai prin analogie — redau mai jos, cifrele mai importante.

Bugetul statului, pentru anul 1927, se împarte în două. Partea primă, cuprinde la cheltueli 9,703 milioane c. k., iar la venite 9,723 milioane c. k. dar în cifrele de mai sus, nu sunt cuprinse cheltuelile și veniturile întreprinderilor statului, cum sunt, căile ferate, posta, telegrafii și alte întreprinderi, pentru cari s'a alcătuit un buget separat.

Din suma mai de sus, bugetul apărarea națională, reclamă suma de 1,370 mil. in-

ternele, 554 mil. instrucția publică, 783 mil. lucrările publice, — întreținerea drumurilor, noi construcții de șosele naționale și edificii pentru stat — 662 mil. ocrotirile sociale 839 mil. serviciul pensiunilor, 620 mil. și în fine, serviciul de trecere, adică plata cupoanelor datoriiilor contractate în străinătate și a cupoanelor interne, cât și amortizările anuale ale datoriei consolidate, apreciabilă sumă, de 3,424 mil. c. k.

Datoria publică a republicii Cehoslovace, e de 34 miliarde c. k. dintre cari, 24 miliarde, datorie internă, care reclamă în total anual 1,857 mil. c. k. pentru plata cuponului și a amortizărilor, iar datoria externă, se cifrează la 6,496 mil. c. k. care reclamă, 310 mil. dobânzi și 91 mil. c. k. amortizări. În afară de aceasta, mai dătoarează statul, încă c. k. 4,400 mil. datorii ce provin din aplicarea tratatelor de pace, datorie ce reclamă anual, 260 mil. c. k. pentru plata cuponului.

Quota, ce se revine pe locuitor de c. k. 740, e cu mult mai mică decât în alte state, deci cea mai bună dovadă, că sadismul fiscal, cunoscut în Ungaria, Austria și Germania, în Cehoslovacia e necunoscut. În comparație cu quota dela noi Cehoslovacia se prezintă mai bine, căci la noi, este de 2222 lei per locuitor.

Partea a doua a bugetului, cuprinde bugetul separat al întreprinderilor statului, căile ferate, posta, etc. care prevede la cheltueli 7,670 mil. c. k., iar la venite, 9,223 mil. deci se soldează, cu un beneficiu apreciabil de, 1,556 mil. beneficiu, ce nu se trece la bugetul ordinar, ci se întrebuintează în întregime, pentru nevoile întreprinderilor, cât și pentru construcția noilor linii ferate și refacerea utilajului feroviar.

Situațiunea Băncii de Emisiune Cehoslovace, e deasemenea înfloritoare. Spicind ultima situațiune dela 30 Noemvrie 1926, găsim, că la o circulațiune de 7,442 mil. c. k. în bilet de bancă, banca dispune de o acoperire metalică de 913 mil. aur monetizat și în bare și de 104 mil. c. k. în monete de argint, și 1,788 mil. c. k. trate și disponibilități în străinătate, în devize forte.

Deci acoperirea în aur, sau devize e de, 2,700 mil. c. k. aproximative.

Iar, ca o dovadă, că viața financiară economică a republicii vecine, se dezvoltă normal, și că comerțul și industria cehoslovacă, nu cunoaște lipsa numerarului, va servi cetitorului român, împrejurarea, că totalul reescontului la banca de emisiune, în baza situațiunei sumare din 30 Noemvrie a. c. era de abia 162 mil. c. k. ce ar co-

Manifestul economic

Manifestul economic internațional al bancherilor din Europa și industria germană — se întitulează un studiu al d-lui Ing. P. N. Panaitescu, apărut în „Analele Băncilor“, numărul pe luna Noemvrie a. c. Autorul acestui documentat studiu, un bun cunoscător al chestiunilor financiare și industriale, ajunge la următoarele concluziuni cu privire la scopul urmărit de semnatarii cunoscutului manifest internațional:

„O privire cât de sumară, serie d. P., asupra capitalismului în marile industrii europene are să ne dea mijlocul să vedem încă mai clar în manifestul bancherilor.

Imediat după revoluția franceză când industria mare își lua avântul pe care-l păstrează și astăzi, Englitera leagănul industriei mari, este și țara unde se îngrămădesc încă din secolul al XVII bogății enorme. În Anglia și Scoția se găseau la această epocă 140 societăți pe acțiuni, al căror capital global se ridică la 4.250.000 livre sterline și din această sumă 3.232.000 aparțineau a șase întreprinderi. Coloniile, în special India preum și țările Americii de Sud, sunt un izvor de mari capitaluri pentru Anglia (și Franța) și este de notat că aceste capitaluri se acumulau aproape în totalitate în mâinile negustorilor și industriașilor. Dacă marea industrie engleză se naște și progresează cu o repeziune extraordinară, în o țară săracă în agricultură, Anglia este bogată prin capitalurile acumulate și prin spiritul inventiv al englezului puse în serviciul industriei.

Când după 1870 Germania devine o mare putere industrială n'avea decât o singură bogăție (afară de cărbunii pe care-i aveau și englezii), pe cari ar fi putut-o pune în serviciul industriei, erau brațele de muncă rău răsplătite de pământul sărac al țării. Capitalurile însă au fost aduse de marea finanță internațională.

Aceasta constituie caracterul specific al mării industriei germane, caracter care o deosebește cu totul de industria engleză, franceză sau americană.

Nicăeri ca în Germania n'a existat legătură mai strânsă între bancheri și industrie. Bancherul în loc să se mărginească la rolul lui de împrumutător, el ia parte în industrie odată cu capitalul lui, devenea factorul cel mai important al întreprinderii, unde întră în calitate de membru în consiliul de administrație.

Revenind la manifestul de mai sus, încheie expunerile sale autorul, constatăm că este mediocru ca concepție. Totuși, dacă am putut determina cauzele, rămân încă vagi adevăratul scop ce-l urmărește și mijloacele de care va servi, de aceea, având în vedere forța formidabilă, ce o reprezintă finanța internațională, putem să ne așteptăm și la alte surprinderi.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Secretul succesului

In domeniul economic țara noastră mărită n'a putut înregistra marile succese cari să o pună pe temelii tari și astfel ea să nu se mai teamă de vânturile viitorului.

Nu le avem, pentru că întreprinderile nu și-au putut da acele conduceri, cari să li se consacre pe de-a-ntregul, cu devotamentul complex și competența întreagă.

La noi sunt prea mulți cumularzi: un om are șapte însărcinări și nici pe una nu e capabil a o face complex. Omul nu se poate împărți și risipi la infinit.

Pentru aceia cari își asumă răspunderile unei conduceri credem, că sunt edificatoare experiențele fixate într-o serie de volume intitulate: „Vade-mecum-ul unui șef de întreprindere” și apărute în biblioteca Alcan din Paris.

In primul volum J. Wilbois se ocupă de funcțiunea și persoana șefului de întreprindere. Wilbois dovedește că șeful trebuie să aibe întreita calitate de: creator, de conducător și organizator, pentru a-și duce la bun sfârșit lucrările. A căuta să faci addogir continue, a fi bun psiholog față de oameni și a coordona lucrările realizând armonia distribuției de muncă și timp, însemnează a fi un bun șef. Calități morale: curaj și abnegație.

Așa se asigură succesul: prin capacitate creatoare și consacrare desăvârșită unei profesuni.

H. Trandafir

*Literatură memorialistă. — Ardealul este sărac în literatura memoriilor. Înaintașii noștri străluciau și prin talent literar. Șaguna, Bărnuțiu, Barițiu, Papiu Ilarianu, Ion cav. de Pușcariu nu erau numai figuri politice, ci și scriitori. Slavici și Brote ne-au dat apoi două capodopere politice. În preajma războiului mondial ne-a orbit cu talentul său de scriitor politic Aurel C. Popovici. Iarăș tăcere. Acum apare volumul părintelui episcop Roman Ciorogariu — *Zile trăite*, ce se înscrie printre cele mai de seamă opere de gândire culturală și politică aici în Ardeal. Părintele Ciorogariu este un scriitor de rasă, posedă acea vervă intelectuală care este calitatea esențială a publicistului. „Zile trăite” este o colecție de memorii încărcate cu spiritul scânteietor care animează, evoacă și colorează cu intensitate situațiile... Pentru istoria Ardealului n'ar strica să-și piardă vremea nici bărbați de talia d-lor Goldiș, Branișce, Maniu, Vlad, Vaida, Goga, Lupaș pentru a nu lăsa să se piardă concepții și momente istorice. Cel puțin până în anul unirii. Ar fi o zestre frumoasă pe care ar lăsa-o generației actuale. În ce privește epoca de după unire, desigur astăzi, cum sunt stăpâniți de patima politică, ei n'au calmul să zugrăviescă stările în mod obiectiv.*

„Astra” în București. — D. V. Goldiș, ministrul cultelor și artelor, președintele

soc. „Astra”, a convocat pentru Sâmbătă 11 l. c. pe membrii acestei societăți domiciliati în București la o consfătuire în sala de conferințe a „Casei școalelor”. Scopul acestei consfătuiri era de-a se consulta membrii prezenți asupra oportunității și necesității înființării unui despărțământ al „Astrei” în capitala țării. Domnul președinte V. Goldiș a expus celor de față rostul ce l-ar putea avea un despărțământ al „Astrei” la București, unde funcționează în prezent un mare număr de societăți culturale cu scopuri și mijloace similare cu acelea ale „Astrei”. În astfel de împrejurări, activitatea despărțământului Ilfov ar trebui să se îndrepte spre satele din județul Ilfov, așa cum a fost de altfel toată activitatea din trecut a „Astrei”.

Toți membrii prezenți au fost de părerea, că despărțământul „Astrei” pentru București trebuie înființat. Pentru pregătirea formalităților necesare și găsirea unui local potrivit s'a ales o comisiune care va veni la o nouă întrunire ce se va ține curând cu propuneri concrete. La această întrunire se va alege și comitetul despărțământului „Ilfov”.

Federația asociațiilor de presă. — D. Nae Ionescu pune în „Cuvântul” problema federalizării asociațiilor de presă. D-a evitat anume a vorbi despre constituirea unui singur sindicat al presei din țară, căci aceasta e aproape sigur că n'ar fi posibilă din cauza dificultăților personale ce s'ar ivi. Dacă însă se înalță chestiunea persoanelor și se aduce în discuție unirea asociațiilor în număr de 11 (dintre care contează îndeosebi 5, adică 3 din București și cele 2 din Cluj), proiectul ar avea mai mulți sorți de izbândă. De bună seamă, că așa cum suntem astăzi, împrăștiati, situația ziarului și ziaristului nu poate fi apărută cu energie și demnitate. Nu avem cuvânt hotărâtor nici în asigurarea intereselor noastre interne, nici în susținerea prestigiului presei peste frontiere. E o situație de neputință și nu se ține suficient seamă de noi. Federalizarea asociațiilor este o necesitate atât profesională, cât și națională.

Mitropolitul Blajului. — Întoarcerea I. P. S. părinte Vasile Suciului la sediul mitropolitan, după lungi suferinți în clinica chirurgicală unde i s'a amputat un picior, este un prilej de bucurie obștească. Mitropolia era în toiul unei activități foarte prospere de refacere și și înzestrare cu instituții culturale de seamă; între acestea strălucește îndeosebi Institutul Recunoștinții care va fi o mândrie a culturii românești și un titlu de merit neperitor pentru I. P. S. părintele Vasile. Era necesar ca opera să fie prezidată până a capăt de spiritul de practicitate, abnegație și pondere al distinsului prelat. Salutăm și noi cu bucurie însănătoșirea I. P. S.

Sale și revenirea în pace în scaunul arhieresc.

E necesar... E necesar să se strângă cât mai multe dovezi de viață revoluționară în lunile Oct. 1918 până în Iunie 1919. Dar numai sub controlul fostelor consilii naționale județene. Pentru ca să se arate realitatea, simțământul general care a rodit hotărâri colective. Opmii personale au fost infinit de multe. Se agita ideia unei republici ardelenne, depildă. Interesează însă stările de spirit colective și atitudinile ce se desprindeau sub impulsul unor idei. În învălmășeala politică de astăzi mulți speculează, scot la suprafață numai ce le convine, se pun pe ei înșiși în relief cu opiniile lor. Indivizi interesați fac afirmații necontrolabile. Autorul volumului „Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România” este mângăiat, că a stărnit discuții; acestea însă să nu rămână la o vâlvă trecătoare pentru a servi materie de senzație, ci să deștepte un interes mai intens pentru a determina pe oamenii cu cădere să-și scrie memoriile. Fără acest efect, este păcat de orice agitație.

*O idee nimerită. — În locul obișnuitului articol de fond, esecelenta foaie populară *Unirea poporului* din Blaj de sub conducerea publicistului Al. Lupeanu, ne aduce o serie de maxime vechi ale țărâniei noastre. Am savurat cu toată plăcerea cuvintele înțelepte ale bătrânilor dela țară, rodite de o îndelungată experiență a vieții. Articolul foarte nimerit *La an nou înțelepciune veche* cuprinde adevărate perle de cugetare care ajută omul să iasă cu bine din strâmtorile vieții; se biciuesc îndeosebi mândria, inactualitatea, sgârzenia, cearta, prostia, încrederea exagerată în făgăduieli, purtarea față de rudeni și față de alții etc. Ideile sunt grupate și ele vor fi mult gustate de țărâni cititori. Directorul foi a avut o idee nimerită de a împropăta înțelepciunea poplără ce va rezista cât secolele.*

Redacționale. — Redactorul nostru intern d. Ion Breazu a plecat la Paris în vederea unor studii speciale pentru un timp mai îndelungat. Ne despărțim cu greu de un prieten foarte devotat, al cărui talent viguros de publicist a contribuit mult la nivelul ridicat al „Societății de maine”. Prin râvna consacrată informații exacte, prin cultul științei și prin spiritul său plin de bunătate d. Ion Breazu ia loc în rândul celor mai aleși dintre tinerii crescuți în atmosfera morală și științifică a universității românești din Cluj. „Societatea de maine” îl petrece în drumul său cu cele mai bune urări și-i păstrează la revenirea în patrie, conform dorinței sale, situația câștigată în redacția ei printr'o activitate anonimă foarte laborioasă.

Adresa abonatului:

Cel mai frumos dar de sărbători
și cadou se poate procura la

Magazinul
Mărfurilor de piele
Propri., Poszler
CLUJ
Calea Regele Ferdinand 2

Poșete moderne pentru femei, serviete pentru bărbați, geți pentru acte, necesariuri pentru toaletă și manichiuri, și geamantane de călătorie, se capătă la alegere, cu prețurile cele mai ieftine. La comandă se confecționează orice obiect de piele de lux. după orice plan. La cereri expediază prompt și repede.

Magazin de candelabre
pentru Ardeal
S. A.

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

**INDUSTRIA
SÂRMEI S. A.
C I U J**

Calea Victoriei No. 29

Produce: Fier de beton, Fier de cercuri, Fier comercial, Sârmă luminată, Sârmă trefilată în toate dimensiunile și calitățile, Cuie toate dimensiunile și specialitățile, Scoabe, Arcuri de mobilă, Agrafe de birou

Ultimele noutăți de iarnă

În marele magazin din
Strada Reg. Ferdinand 11
al fabricii de postav

Gromen și Herbert

Stofe de pardesiu bărbătesc
Stofe de palton bărbătesc
Stofe de costume bărbătești

Stofe pentru costume de copii

Covoare și pături de lână
de toate calitățile

Mare desfacere de sărbători